

Lyhytaikaisen perhehoidon onnistumisen tarkastelua työntekijän näkökulmasta

KATJA LEVO

Tampereen yliopisto

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Sosiaalityön pro gradu -tutkielma

Toukokuu 2017

Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

LEVO, KATJA: Lyhytaikaisen perhehoidon onnistumisen tarkastelua työntekijän näkökulmasta
Pro gradu –tutkielma, 62 s., 3 liites.
Sosiaalityö
Ohjaaja: Lasse Rautniemi
Toukokuu 2017

Tutkielmassa tarkastellaan lastensuojelun työntekijöiden näkökulmasta onnistumisen kokemuksia lyhytaikaisessa perhehoidossa. Lastensuojelulaki painottaa perhehoidon ensisijaisuutta, jolloin laitoshoidon sijaan lapselle mahdollistetaan perheenomainen kasvuympäristö ja turvalliset ihmissuhteet.

Tutkimuskysymys on: Millaisena ja miten onnistunut vastaanottoperhetoiminta määrittyy työntekijöiden kuvaamana? Lisäksi tutkimuksessa on haluttu selvittää, millaiset vastaanottoperhetoimintaan liittyvät asiat koetaan onnistumisina ja millaisten tekijöiden sijoituksen aikana nähdään vaikuttavan niiden syntymiseen?

Tutkimuksen teoreettiseksi viitekehikseksi valikoitui kiintymyssuhdeteoria sen vahvan lapsilähtöisyyden vuoksi. Teoria korostaa lapsen haurautta ja kehityksen tärkeyttä elämän ensimmäisinä vuosina. Teoria selventää lapsen aseman heikkoutta suhteessa vanhempansa ja näyttää toteen tutkimusten avulla lapsen ja hänestä huolta pitävän vanhemman välisen suhteen tärkeyttä. Lastensuojelun puuttuessa perheen elämään sijoittamalla lapsi pois biologisten vanhempien luota on lastensuojelun tehtävä varmistaa lapsen edun toteutuminen. Perhehoidossa lapsen tarpeisiin vastaa sama henkilö. Suomessa lasten sijoittaminen perhehoitoon on valitettavasti muita Pohjoismaita vähäisempää. Myös lyhytaikaisissa sijoituksissa perhehoidon edistäminen vaatii vielä kunnilta resursseja työn kehittämiseen.

Tutkimukseen on valittu lastensuojelun kentältä yhden kunnan työntekijät, jotka tekevät pelkästään tukityötä lyhytaikaisten perhesijoitusten parissa, vastaanottoperheiden kanssa. Tutkimus toteutettiin kirjoitelma-aineiston avulla pyytämällä jokaista työntekijää kirjoittamaan omin sanoin yhden kirjoitelman sekä onnistuneesta että epäonnistuneesta vastaanottoperhetoiminnasta. Tutkimukseen osallistui viisi työntekijää, joten kirjoitelmia on yhteensä kymmenen, kaksi jokaiselta työntekijältä. Tutkimus on toteutettu aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla.

Tutkimuksessa selvisi, että lyhytaikainen perhehoito nähdään onnistuneena sijoitusmuotona kun ajatellaan lapsen edun toteutumista. Aineistosta korostui kiintymyssuhteen tärkeys, jolloin kodinomaisuudella, turvallisuudella ja tavallisella perhe-elämällä voidaan vaikuttaa suuresti lapseen. Myös yhteistyötä biologisten vanhempien kanssa pidettiin tärkeässä roolissa onnistuneen sijoituksen tavoittelemisessa.

Selvää on, että kunnissa perhehoitoa tulisi lisätä lasten lyhytaikaisissa sijoituksissa. Tulee kuitenkin myös muistaa, että aina on sijoitettavia lapsia, joille perhehoito ei ole lapsen edun mukainen sijaishuoltopaikka. Toki myös perhehoitoa on järkevää kehittää ja vahvistaa ammatillisemmaksi, jolloin lastensuojelulasten tarpeisiin pystytään nykyistä paremmin vastaamaan.

Avainsanat: lyhytaikainen perhehoito, vastaanottoperhe, kiintymyssuhdeteoria

University of Tampere
Faculty of Social Sciences

LEVO, KATJA: Reviewing the Success of Short-Term Family Care at a Employee's Point of View.
Master's Thesis, 62 pages., 3 appendix pages
Social Work
Supervisor: Lasse Rautniemi
May 2017

The thesis examines the experiences of child welfare workers from the perspective of short-term family care. Child protection law emphasizes family care's priority when instead of institutional care the child will be enabled family-like growth environment and safe relationships.

The research question is: How successful foster family activity is defined by employees? In addition, the study wanted to find out what kind of issues related to the foster family activity are considered successful and what kind of factors during the placement can be seen to influence their emergence.

As the theoretical frame of reference for the research was selected Attachment theory due to its strong child-centered resource. The theory highlights the fragility of a child and the importance of development during the first years. The theory clarifies the weakness of the child's position in relation to his or her parents and proves, by means of investigations, the importance of the child's and their caretaker's relationship. It's the Child Protection Services' mission to ensure the child's assets are met when they intervene with the family's life by taking the child away from his or her biological parents. In family care, the child's needs are answered by the same person. In Finland, the placement of children into family care is, unfortunately, less than in the other Nordic countries. The family care's furtherance still needs resources from municipalities for the development of work, including in the short-term placements.

In the research, I have chosen the workers in one municipality from the field of child protection, that only do support work among short-term family placements, with the foster families. The research was executed with a written composition by asking every employee write, with their own words, one article of a successful and unsuccessful foster family function. Five employees took part in the research, so there were ten articles altogether, two from every employee. The research is executed only with material-oriented content analysis.

The study found at that short-term family care is seen as a successful placement type when thinking about the fulfillment of the child's benefit. The importance of the Attachment theory was emphasized from the material, in which case domesticity, safety, and regular family life can have a huge impact on the child. The teamwork with biological parents was also held in a key position when seeking a successful placement.

It is clear, that in municipalities the family care should be increased in the short-term placements of the children. One should always remember, that there will always be children that need placement, for whom the family care is not a foster place that benefits the child. Surely the family care is sensible to develop and strengthen to be more professional, in which case the foster children's needs can be answered better than currently.

Keywords: short-term family care, a foster family, the Attachment theory

Sisällysluettelo

1 JOHDANTO.....	1
2 LYHYTAIKAISTEN SIJOITUSTEN ERI MUODOT	3
2.1 VASTAANOTTOPERHETOIMINTA	4
2.2 LYHYTAIKAINEN PERHEHOITO.....	6
2.3 LYHYTAIKAINEN SIJOITUS	8
3 TUTKIMUKSEN TEHTÄVÄ JA TEOREETTINEN VIITEKEHYS.....	10
3.1 KIINTYMYSSUHDETEORIA	11
3.2 SIJOITUS KIINTYMYSSUHTEEN NÄKÖKULMASTA.....	15
3.3 LASTENSUOJELUSSA ONNISTUMINEN JA KIINTYMYSSUHDETEORIA.....	19
3.4 ONNISTUMISEN HAASTEET LASTENSUOJELUSSA.....	24
3.5 AIEMMAT TUTKIMUKSET.....	26
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS JA AINEISTON ANALYYSI	31
4.1 ONNISTUNUT VAI EPÄONNISTUNUT SIJOITUS	34
4.2 KIINTYMISEN TÄRKEYS.....	39
4.3 LAPSEN ETU.....	43
5 YHTEENVETO JA POHDINTA.....	49
LÄHTEET.....	53
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Lastensuojelulain uudistuksen myötä vuoden 2012 alusta lapsen sijaishuollossa on painotettu perhehoidon ensisijaisuutta. Tuolloin lapselle mahdollistetaan perheenomainen kasvuympäristö ja pysyvät ihmissuhteet. Lakiuudistus koskee myös lyhytaikaisia sijoituksia, jolloin ei puhuta lapsen huostaanotosta vaan tilapäisestä sijoitustarpeesta kiireellisellä tai avohuollon sijoituksella. (Ketola 2008, 22.) Varhaiset kiintymyssuhteet ovat ratkaisevia lapsen kehityksessä. John Bowlbyn luoman kiintymyssuhdeteorian avulla on helpompi ymmärtää lapsia, jotka ovat kasvaneet vaikeissa olosuhteissa ja joiden psyykkiset ongelmat ovat vaikeuttaneet heidän elämäänsä. Lapsen saadessa turvallisen hoivaajan perheessä, voi hän turvallisen kiintymyssuhteen avulla elää ennakoitavassa maailmassa eikä hänen tarvitse pelätä hylätyksi tulemistä. (Sinkkonen 2015, 23–27.)

Kaikissa kunnissa ei toimita vielä uuden lain mukaisesti niin, että lapsen paikka olisi lähtökohtaisesti lyhytaikaisissa sijoituksissa perhehoidossa laitoshoidon sijaan. Kunnilla ei ole ollut riittävästi resursseja perhehoidon kehittämiseen, kuten sijoitusten laadullisen ja määrällisen lisäämiseen. (vrt. Ketola 2008, 26.) Perhehoidon edistäminen vaatiikin kunnilta suunnitelmallista työtä ja suuremmissa kunnissa jopa rakennemuutoksia, jos katsotaan, että osa laitoshoidosta kunnassa muuttuu tarpeettomaksi (Sauro 2008, 17).

Ratkaisuna edellä kuvattuun haasteeseen osassa kunnista on otettu käyttöön niin sanottu vastaanotto-perhetoiminta, jossa lapselle mahdollistetaan kodinomainen hoito ja läheiset ihmissuhteet sekä edistetään lapsen perusturvallisuutta ja sosiaalista kehitystä. Pyrkimyksenä on sijoittaa kaikki lapset kiireellisissä ja avohuollon sijoituksissa perhehoidon piiriin. (Saastamoinen 2010, 7–8.) Haluan tutkielmassani selvittää kokemuksia vastaanotto-perhetoiminnasta lyhytaikaisen perhehoidon toteutusmuotona. Kiinnitän erityisesti huomiota siihen, miten vastaanotto-perheiden kanssa toimivat työntekijät kokevat toiminnan.

Lasten kiireellisten sijoitusten määrä on kasvanut huomattavasti koko 2000-luvulla, kahden viimeisen vuoden aikana on sijoitusten määrä kuitenkin ollut pienessä laskussa. Kaikkiaan Suomessa sijoitettiin kiireellisesti 3733 lasta vuonna 2015, kun vuonna 2014 kiireellisesti sijoitettuja lapsia oli 3765. (THL, 2016.) Lastensuojelu on kunnissa yksi suurimpia menoeriä, ja juuri kodin ulkopuolelle tehtävät sijoitukset kerryttävät kustannuksia (Narikka 2004, 46). Lapsen sijoittaminen perhehoitoon maksaa kes-

kimäärin 70 euroa vuorokaudelta kun taas laitoshoidossa vuorokausihinta nousee vähintään 250 euroon vuorokaudessa (Heinonen, Väisänen & Hipp, 2012, 8). Yhteiskunnassamme on vahvasti esillä kuntien tiukka taloustilanne ja näyttää siltä, että lastensuojelulaki, joka korostaa lapsen etua perhehoidon ensisijaisuudella, tukee samalla kuntien säästötoimenpiteitä.

Tutkielmani aiheella on kiinnostavuutta, sillä lastensuojelulain mukainen, perhehoidon ensisijaisuus ei vielä toteudu kaikissa Suomen kunnissa. Kunnat voivatkin saada lisätietoa siitä, mitä epäkohtia voi vastaanottoperhetoiminnassa olla ja mitä onnistunut vastaanottoperhetoiminta työntekijöiden mielestä edellyttää. Tutkielmani tavoitteena on tutkia, millaisena ja miten onnistunut vastaanottoperhetoiminta määrittynyt lastensuojelutyöntekijöiden näkökulmasta.

Tutkielmallani on uutuusarvoa, sillä keskityn työssäni lyhytaikaiseen perhehoitoon, josta löytyy vain vähän tutkittua tietoa. Perhehoitoa on tutkittu pääasiallisesti pitkäaikaisen perhehoidon näkökulmasta eli tilanteissa, jolloin lapsesta on tehty huostaanotto. Näitä tutkimuksia löytyy sekä sijoitettujen lasten, perhehoitajien että sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta (Ks. Hämäläinen 2012; Janhunen 2007; Valkonen 1995; Vähämaa 2008). Myös lastensuojelulaitoksista on tehty paljon tutkimusta eri näkökulmista. Kansainvälinen tutkimus on keskittynyt myös pitkäaikaiseen perhehoitoon, mutta sen vertaileminen Suomen tilanteeseen on haastavaa eri maiden lainsäädäntöjen, toimenpiteiden ja sijoitusten tavoitteiden suhteen (Vähämaa 2008, 19). Olen itse kiinnostunut tutkimaan juuri lyhytaikaista perhehoitoa lastensuojelussa, jossa kodinomaisuudella ja läheisillä ihmissuhteilla voidaan auttaa lasta ja antaa lapselle paremmat valmiudet selviytyä tulevaisuudessa. Mielestäni ei voida kuitenkaan pitää itsestäänselvyytenä, että pelkkä lapsen sijoittaminen perhehoitoon laitoshoidon sijaan täyttäisi lapsen edun toteutumisen, jos perhehoidon toimivuuteen ei ole kiinnitetty tarpeeksi huomiota.

2 LYHYTAIKAISTEN SIJOITUSTEN ERI MUODOT

Olen avannut luvussa kaksi lastensuojelun lyhytaikaisia sijoitusmuotoja. Lapsen sijoittaminen pois kotoa on lastensuojelun interventio, jossa lastensuojelulain puitteissa puututaan perheen elämään. Pyrkimys on, että sijoitus olisi aina väliaikaista ja lapsi voisi palata omaan kotiinsa. (Pösö 2004, 202–203.) Mielestäni on perusteltua, että avaan lukuun lain juridista näkökulmaa sekä lyhytaikaista perhehoitoa, joka on tärkeässä roolissa tässä tutkimuksessa. Lastensuojelulaki säättää viranomaisen työkentelyä ja painottaa päätöksenteossa ottamaan ensisijaisesti huomioon lapsen edun toteutumisen (Räty 2004, 85).

Lastensuojelutyö on laajasti ymmärrettynä lapsipoliittista vaikuttamista lapsen kasvuolojen kehittämiseksi, yhteistyötä ja kumppanuutta lapsen ja perheen tukemiseksi oman elämänsä hallinnassa sekä lapsen edun turvaamista vaikeissa tilanteissa, kuten sijoittamalla lapsi lyhytaikaisesti pois kotoa (Pölkki 2004, 271). Lastensuojelulain mukaan ”lapselle tulee turvata tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Lapselle tulee turvata myös hyvä hoito ja kasvatus sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lasta tulee kasvattaa siten, että lapsi saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti.” (LSL 2007/417, 1§, 4§.)

Lastensuojelulain lisäksi lapsen näkökulmaa korostavat sijaishuollon valtakunnalliset laatukriteerit, jotka ovat yhdessä lastensuojelun eri toimijoiden ja Lastensuojelun keskusliiton kanssa laadittu. Niiden avulla on pystytty konkretisoimaan asiat, joihin sijaishuoltopaikassa tulee keskittyä ja jotka kertovat paikan laadusta. Laatukriteeristön tavoitteena on turvata lapsen oikeus päästä heti ensimmäisellä sijoituskerralla hänelle sopivaan sijaishuoltopaikkaan. Jokaiselle sijoitetulle lapselle tulee turvata riittävän hyvän hoidon varmistaminen. Toimintaa on helpompi kartoittaa ja kehittää, kun kriteeristö on valmiina olemassa. Tämän avulla on helpotettu myös kunnissa tehtävää työtä sijoitusten seurannassa sekä sijaishuoltopaikkoja kilpailutettaessa, jolloin kiinnitetään huomiota tiettyihin painopisteisiin. (LSKL 2004, 5, 8–9, 33; Saastamoinen 2010, 2–3.)

Päivi Känkänen ja Sari Laaksonen (2006, 13–15) ovat tehneet selvitystä sijaishuollon nykytilasta ja kehittämistarpeista lasten ja nuorten aseman parantamiseksi ja hyvinvoinnin turvaamiseksi. Selvityksessä todetaan, että valtakunnallisen sijaishuollon laatukriteerin avulla on mahdollisuus rakenteellisten puitteiden lisäksi saada tietoa myös hoitoprosessin sisällöstä. Laatukriteeri ei kuitenkaan kata

kaikkea vaan se keskittyy vain yhteen kokonaislaadun osa-alueeseen eli sisällöllisen laadun arviointiin.

Lasta sijoitettaessa väliaikaisesti pois omasta kodista, tulee lastensuojelulain mukaan lapsen ensisijainen sijaishuolto järjestää perhehoidossa (LSL 2007/417, 50§.). Lapsen sijoituksen aikana pitää turvata mahdollisuus varhaiseen kiintymykseen ja pysyvyyteen, jota laitoshoidon rytmissä, vuorotyötä tehdessä ei pystytä samalla tavalla toteuttamaan kuin lapsen ollessa sijoitettuna perheeseen (Sauro 2008, 17). Turvallisen kiintymyssuhteen luominen lapsen ja häntä hoitavan aikuisen välillä on tärkeää lapsen sisäisen turvallisuuden, itseluottamuksen, omanarvontunnon ja autonomian kehittymisen vuoksi (Pajulo 2004, 2543). Perhehoidossa lapsen jatkuvasta hoidosta ja huolenpidosta vastaa vuorokauden ympäriinsä samat aikuiset. Jos tukitoimia ei pystytä tarjoamaan perhehoitoon riittävästi eikä perhehoito ole näin ollen lapsen edun mukainen sijaishuoltopaikka, järjestetään lapselle laitoshuoltopaikka. Lastensuojelulaki antaa tietyt reunaehdot sijaishuoltopaikkaa mietittäessä, mutta lopulta päätöksestä vastaa lasta sijoittava kunta. (Saastamoinen 2010, 7–8, 10–11.)

Pirjo Vähämaa (2008, 23–24) on tutkinut perhesijoituksen onnistumista ja pohtinut mitä perhehoidossa tavoitellaan ja mikä voidaan nimetä normaaliksi tai lapselle hyväksi. Miten huomioidaan lapsen taustat ennen sijoitusta ja miten huostaanoton perustelut tulee aina kulkemaan lapsen mukana ja asettamaan lapsen tietynlaiseen asemaan. Vähämaa on huolissaan siitä, kuka viime kädessä kantaa vastuun sijoitetusta lapsesta ja luottaako yhteiskunta siihen, että tavallinen perhe-elämä korjaa kaiken sijoitetun lapsen menneisyyden traumaista ja tulevaisuuden haasteista.

2.1 Vastaanottoperhetoiminta

Lyhytaikaista perhehoitoa voidaan toteuttaa monella eri tavalla. Perhehoitajia voidaan kutsua esimerkiksi kriisiperheeksi, sijaisperheeksi, ammatilliseksi perheeksi, päivystysperheeksi tai vastaanotto-perheeksi (Vaattovaara & Maula 2010, 4). Tämä tutkimus on tehty kunnasta, joka käyttää lyhytaikaisesta perhehoidosta termiä vastaanotto-perhetoiminta. Tämän vuoksi koko tutkimuksen aikana käytän nimitystä vastaanotto-perhe/vastaanotto-perhetoiminta puhuessani lyhytaikaisesta perhehoidosta.

Vastaanotto-perhetoiminta on tullut 2000 luvulla terminä tutummaksi ja se on järjestelmällistä ja tavoitteellista työskentelyä, johon on yleensä palkattu työntekijätiimi, joka työskentelee keskitetysti

vastaanottoperheiden ja heille sijoitettujen lasten ja näiden perheiden parissa. Tiiviillä tuella on tarkoitus parantaa vastaanottoperheiden mahdollisuuksia ottaa vastaan lyhytaikaista sijaishuoltopaikkaa tarvitsevia lapsia. (Vaattovaara & Maula 2010, 4.) Sijoittaminen vastaanottoperheeseen on vaihtoehto laitossijoitukselle, jossa moniammatillinen henkilökunta työskentelee lapsen ja hänen perheensä parissa. Tämä luo vaatimuksia ja odotuksia vastaanottoperheen työn laadun suhteen. (Mantila, Mikkonen & Väinölä, 2008, 122.)

Kunnat saavat lastensuojelulakia noudattamalla luoda itse omat mallinsa tähän toimintaan. Vastaanottoperheet pystyvät lyhyellä varoitusaajalla, päivystysluontoisesti, ottamaan lapsen lyhytaikaiseen sijoitukseen. Sijoitettavan lapsen tilanne on vaativa ja perhehoitajan ammattitaitoon sekä työssä tarvittavaan tukeen tulee kiinnittää huomiota. Rahallisen korvauksen tulee olla riittävä, jotta se mahdollistaa kotona päivystämisen ja kriisejä kokeneen lapsen hoitamisen. Sijoituksen aikana vastaanottoperheen tulee tehdä havaintoja lapsesta ja arvioida lasta. Huomioiden tekeminen kirjallisesti on tärkeää, vastaanottoperhe välittää tiedot lastensuojelutyöntekijöille suullisesti, mutta myös dokumentointia vaaditaan. Vaaditaan koulutusta, ohjausta ja ammatillista tukea, jotta työssä pärjäisi ja jaksaisi paremmin. (Heino 2013, 92; Lastensuojelun käsikirja 2016b; Vaattovaara & Maula, 2010, 9.)

Tavoitteena on, että lapsen ei tarvitse olla sijoitettuna laitokseen ennen perheeseen pääsyä. Monessa kunnassa on mahdollista, että vastaanottoperheestä tulee tarvittaessa lapsen pitkäaikainen sijaisperhe, jos lapsen kotiuttamista biologiseen perheeseen ei pystytä mahdollistamaan. Tällä mallilla pyritään vastaamaan lastensuojelulain muutoksiin koskien perhehoidon ensisijaisuutta. (Ks. LSL 2007/417, 50§.)

Täytyy kuitenkin muistaa, että etsittäessä lapselle lyhytaikaiseen tarpeeseen perhesijoituspaikkaa, ovat kriteerit erilaiset kuin jos lapselle etsitään pitkäaikaista sijaisperhettä. Kriisitilanteessa ei ole mahdollisuutta tehdä tarkempaa selvitystä lapsen tarpeista, jolloin perhe ei välttämättä ole pitkäaikaissijoitusta ajatellen lapselle oikea paikka. Vastaanottoperheessä on tarkoitus tehdä arviointia ja huomioita lapsesta, tuolloin tieto lapsen mahdollisesta jäämisestä vastaanottoperheeseen voi haitata objektiivisen näkemyksen tuottamista. Myös suhteen luominen lapseen on tärkeää heti sijoituksen alussa, joten tieto lapsen lyhytaikaisesta tai pitkäaikaisesti sijoituksesta perheeseen vaikuttaa siihen, minkälaista suhdetta lapseen ollaan luomassa. Lastensuojeluviranomaisten tulee myös selvittää mitkä ovat vastaanottoperheen motiivit, jos heillä on halu jatkaa lapsen pitkäaikaisena sijaisperheenä. Toisinaan syynä voi olla esimerkiksi velvollisuudentunne, jolloin ei haluta hylätä lasta. (Vaattovaara & Maula, 2010, 9–10.)

2.2 Lyhytaikainen perhehoito

Lyhytaikaisessa perhehoidossa lapsi on sijoitettuna oman kotinsa ulkopuolelle perheeseen, jossa lapselle turvataan kodinomainen ympäristö ja hänestä pitää huolta ympärivuorokautisesti samat aikuiset. Läheiset ihmissuhteet perheen vanhempiin eli perhehoitajiin edesauttaa lapsen sosiaalista kehitystä ja luo turvallisuuden tunnetta. Perhehoitajille tehdään toimeksiantosopimus kunnan kanssa eli perhehoitaja ei ole työsuhteessa kuntaan. Lapselle mahdollistetaan tavanomaista perhettä vastaava kasvu-ympäristö, jossa perhehoitajalta ei vaadita ammatillista kelpoisuutta sosiaalialalle. (Saastamoinen 2010, 7–8.)

Sijoitukset lyhytaikaiseen perhehoitoon tapahtuvat yleensä äkillisesti, jolloin lapsen ja hänen perheensä tilannetta ehditään selvittämään vasta sijoituksen tapahduttua. Jatkuvat muutokset kuormittavat perhettä ja tehtävään liittyy paljon kriisien kohtaamista. Uuden lapsen tarpeisiin tulee vastata ja perheen sisäisen järjestelmän mukautua tilanteeseen. On hyvä muistaa, että lapsi voidaan ottaa pois kaaottisesta ympäristöstään sijoittamalla hänet kodin ulkopuolelle, mutta kaaosta ei voida ottaa pois hänen sisältään. (Vaattovaara & Maula 2010, 7–9, 22–23, 37.)

Mitchell Rosenwaldin ja Laura Bronsteinin (2008, 293–294) tutkimuksessa sijaisvanhemmista on todettu, että sijaisvanhemmat kokivat tekevänsä uhrauksia perhe-elämäänsä ottaessaan sijoitetun lapsen omaan kotiinsa ja sitoutuessaan lapseen. Useassa tutkimukseen osallistuvassa sijaisvanhemmassa näkyi vahva halu auttaa traumatisoituneita lapsia, jotka olivat vailla sijoituspaikkaa.

Lyhytaikaisessa perhehoidossa lapsi sijoitetaan hänen tarpeisiinsa sopivaan sijaishuoltoon, joka voi olla perhe, ammatillinen perhe tai perhekoti. Perheen aikuisesta käytetään nimitystä perhehoitaja ja toimimiseen vaaditaan ennakoivalmennus. Valtakunnallisesti tunnettu PRIDE-valmennus on lähtöisin USA:sta ja ollut Suomessa käytössä vuodesta 1995 alkaen. Valmennusta hallinnoi ja laatua valvoo Pesäpuu ry, joka on valtakunnallinen lastensuojelujärjestö. (Saastamoinen 2010, 106; Vaattovaara & Maula, 2010, 41.)

Ennakoivalmennuksella on nimensä mukaisesti tarkoitus etukäteen valmistella tulevaa lastensuojelun perhehoitajaa, jotta voidaan ehkäistä sijoitusten epäonnistuminen puuttuvien tietojen vuoksi ja turvata lapsen etu mahdollistamalla lapselle hänen tarpeisiin sopiva sijaishuoltoon. (Saastamoinen 2010, 106.) Kouluttajat käyvät valmennuksessa läpi yhdessä perhehoitajan kanssa heidän vah-

vuuksiaan ja kehittämistarpeitaan läpi. Koulutuksen on tarkoitus antaa valmiudet lapsen suojelemissen ja hoivaamiseen, ottaa huomioon lapsen kehitykselliset viiveet ja tukea lapsen kehitystä, lapsen ja syntymävanhempien sekä muiden lapselle läheisten henkilöiden suhteiden tukeminen, lapseen sitoutuminen ja lapselle luotettavana aikuisena toimiminen sekä yhteistyön tekeminen lapsen asioissa. (Vaattovaara & Maula 2010, 42.)

Lastensuojelun lyhytaikaista perhehoitoa on kehittänyt Pelastakaa Lapset ry vuosina 2007–2009 Raha-automaattiyhdistyksen (RAY) tuella. Tarkoituksena on ollut vahvistaa perhehoidon asemaa lastensuojelussa, sekä lyhyt- että pitkäaikaisissa sijoituksissa. Parantamalla perhehoitajien valmiuksia ja lisäämällä suunnitelmallista työskentelyä on uskottu saavuttavan perhesijoitusten onnistumista, perhehoidon käytön yleistymistä sekä laadun nostamista. Pelastakaa Lapset ry halusi muutoksia tapahtuvan valtakunnallisesti ja samalla kehitettiin sovellettavia työkäytäntöjä myös kuntaorganisaatioihin. (Vaattovaara & Maula 2010, 4–5.)

Kehittämistyön aikana Pelastakaa Lapset ry suunnitteli lyhytaikaiseen perhehoitoon sopivan ryhmävalmennuksen PRIDE-valmennuksen pohjalta, sillä lyhytaikainen perhehoito eroaa monella tavalla pitkäaikaisesta perhehoidosta. Kiintymyssuhdeteoria ja lapsen traumatisoituminen olivat avainasemassa ryhmävalmennusta suunniteltaessa. Ennakkovalmennus käsitti kuusi eri teemaa;

- Vastaanottoperheenä toimiminen on koko perheen asia
- Kiintyminen ja menetysten merkitys
- Tunteet ja niiden käsittely lastensuojelun lyhytaikaisissa sijoituksissa
- Työskentely/toimiminen lapsen kanssa, havaintojen teko ja tiedon välittäminen sosiaalityöntekijöille
- Lapsen saattaminen syntymävanhempien luokse tai uuteen perheeseen
- Lainsäädäntöön liittyvät kysymykset ja yhteistyö. (Vaattovaara & Maula 2010, 9, 20, 41.)

Perhehoidon vahvuutena on kiintymyssuhteen turvaaminen lapselle (Sauro 2008, 17). Mary Dozier ja Oliver Lindhiem (2011, 339–340) uskovat tutkimuksessaan, että mitä enemmän perhehoitajalla on kokemuksia lasten sijoituksista, sen vähemmän perhehoitaja kiintyy ja sitoutuu lapseen. Tutkimuksen mukaan perhehoitajan kokiessa useita sijoituksia hän kokee samalla myös useita menetyksiä, sijoitusten ollessa lyhytaikaisempia. Tuolloin taas uuteen sijoitettuun lapseen liittyy pelko siitä, että hänen sijoituksestaan ei tule pitkäaikainen, jolloin perhehoitaja kovettaa omia tunteitaan ja ottaa etäisyyttä

lapsen. Tämä tutkimustulos on ristiriidassa sen asian kanssa, että yleisesti kokenutta ja monta sijoitusta omaavaa perhehoitajaa pidetään parempana sijoituspaikkana lapselle kuin vasta-alkanutta sijaisperhettä (Vaattovaara & Maula 2010, 35). Toisaalta myös Bardy (1989, 14, 30) on nostanut tutkimuksessaan esiin perhehoitajan suurimmaksi ongelmaksi ristiriitaisuuden, jossa ollaan onnellisia uudesta perheenjäsenestä, vaikka samalla tulee tiedostaa, että jäsenen sijoitus perheessä voi päättyä koska tahansa. Tämä voi osaltaan vaikeuttaa lapsen kiintymistä.

Ennen lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle tulee kartoittaa lapsen läheisverkosto ja sitä kautta selvittää lapselle läheisten henkilöiden kyky ottaa lapsi väliaikaisesti luokseen asumaan. Läheissijoituksella voidaan helpottaa lapsen tilannetta silloin kun lapsi joudutaan sijoittamaan hetkellisesti pois omasta kodistaan. Tällaisessa sijoituksessa ei voida vaatia lapsen läheiseltä ennakkovalmennusta. (Saastamoinen 2010, 106.) Kiintymyssuhteen näkökulmasta lapsen etu toteutuu paremmin, kun lapselle mahdollistetaan sijoitus sukulaissijoituksena, varsinkin jos halutaan korostaa biologisten juurien tärkeyttä. Tuolloin lapsella säilyy yleensä parhaiten yhteys omiin juuriinsa eikä sukulaissijoitusta koeta niin suurena elämänmuutoksena kuin vierassijoitusta. (Hämäläinen 2012, 191.)

Lasta sijoitettaessa sijoituspaikan tulee olla lapsen edun mukainen. Esimerkiksi vaikeahoitoista lasta ei välttämättä voida sijoittaa perhehoitoon. (Saastamoinen 2010, 11). Perhehoitoon sijoitettuihin lapsiin ei voida kohdistaa muita lastensuojelulain mukaisia rajoitustoimenpiteitä kuin yhteydenpidon rajoittaminen (LSL 2007/417, 62–64§). Lapsen sijoittaminen lyhytaikaisesti hyvin järjestettyyn laitoshoittoon voi olla toisinaan paras ratkaisu lapsen sijaishuollon järjestämiseksi (Saastamoinen 2010, 11). Perhehoitoa kehittämällä ja tukemalla voidaan kuitenkin tarjota lapselle mahdollisuus lyhytaikaiseen perhesijoitukseen haastavissakin tilanteissa (Vaattovaara & Maula 2010, 8). Taloudellisesti kunnille on kannattavampaa keskittyä perhehoidon vahvistamiseen kuin maksaa lapsen sijoituksesta kallista laitospääkkoa (Ks. Lastensuojelun käsikirja 2016c, sijaishuollon kustannukset).

2.3 Lyhytaikainen sijoitus

Vastuu lapsen hyvinvoinnista on hänen vanhemmillaan ja huoltajilla. Lastensuojelun tulee puuttua lapsen tilanteeseen, jos lapsen hyvinvoinnissa todetaan puutteita. Lapsen lyhytaikaisella sijaishuollolla pyritään tukemaan perhettä niin, että lapsi voi palata lyhyellä aikavälillä omaan kotiin. Lapsen lyhytaikainen sijaishuolto voi olla joko kiireellinen sijoitus tai avohuollon tukitoimenpiteenä järjestetty sijoitus. (Upanne 2004, 341.)

Vuoden 2016 alussa tuli voimaan lakimuutos koskien kiireellistä sijoitusta. Hallitusneuvos Lotta Hämeen-Anttilan mukaan lakimuutoksella halutaan vähentää kiireellisten sijoitusten määrää ja sijoituspäätösten tekemistä liian herkästi. Avun antaminen perheelle riittävän ajoissa vähentäisi sijoitustarvetta. (Miettinen 2015.) Kiireellisessä sijoituksessa lapsi voidaan sijoittaa korkeintaan 30 päiväksi hänen ollessa välittömässä vaarassa. Tuolloin lapsen hoidosta ja huolenpidosta vastaa joko perhehoito tai laitoshoido, riippuen lapsen tarpeista ja siitä, mikä on lapsen edun mukainen sijoituspaikka. Jos 30 päivää katsotaan riittämättömäksi ajaksi lapsen tilanteen selvittämiseksi mahdollisesta huostaanoton tarpeesta tai riittävästä tukitoimista, voi viranhaltija jatkaa kiireellistä sijoitusta korkeintaan 30 päivää. Tuona aikana lapsen asioista ja edun toteutumisesta on sosiaalihuollon vastaavalla toimielimellä oikeus päättää. (LSL 2007/417, 38§; STM 2015, 95.)

Kiireellistä sijoitusta ei ole tarkoituksenmukaista tehdä, jos lapsi voidaan sijoittaa avohuollon tukitoimenpiteenä. Tuolloin ei ole kyse lapsen akuutista hädästä ja sijoitus tehdään yhteisymmärryksessä lapsen huoltajan ja 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumuksella. Sijoitus ei johdu lapsen välittömästä vaarasta vaan tarkoituksena voi olla esimerkiksi lapsen tuen tarpeen arvioiminen, lapsen kuntouttaminen tai lapsen huoltaja ei pysty vastaamaan lapsen huolenpidon järjestämisestä sairauden tai muun vastaavan syyn vuoksi. (LSL 2007/417, 37§.) Laki ei määrittele avohuollon sijoituksen pituutta, mutta sijoituksen tarve tulee aina olla lapsen edun mukainen. Lasta ei voida toistuvasti sijoittaa avohuollon tukitoimena, ellei sijoitustarve ole välttämättömyys lapselle. Rajoituksen tarkoituksena on siis estää lapsen useat sijoitukset, jotta lasta ei siirrettäisi toistuvasti kodin ulkopuoliseen hoitoon ja takaisin kotiin ilman lapsen pitkäaikaista sijoituspäätöstä eli huostaanottoa. (Saastamoinen 2010, 60–61.)

Lapselle voidaan järjestää kiireellisesti apua avohuollon tukitoimia, jos hän tarvitsee niitä lastensuojelulain 40 §:ssä mainituista syistä. Tukitoimien edellytetään olevan sopivia, mahdollisia ja riittäviä lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi. Vuoden 2015 huhtikuusta alkaen avohuollon sijoitus mahdollistetaan myös silloin, kun huostaanoton edellytykset täyttyvät. Tuolloin lapsesta ei tarvitse tehdä kiireellistä sijoitusta vaan hänelle voidaan järjestää kiireellinen avohuollon sijoitus. (LSL 2007/417, 37§, 40§.)

Lastensuojelun asiakkuudessa olevalla lapsella tulee aina olla nimettynä lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Tämän työntekijän vastuulla on kokonaisvastuu lapsen lastensuojeluun liittyvistä asioista ja lapsen edun toteutumisesta. Työntekijän tulee huomioida myös lapsen mielipiteen kuulemisesta kun tehdään päätöksiä, jotka vaikuttavat lapsen elämään. (Saastamoinen 2010, 73–75.)

3 TUTKIMUKSEN TEHTÄVÄ JA TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tutkimukseni tavoite on selvittää lastensuojelun työntekijöiden näkökulmasta onnistumisen kokemuksia lyhytaikaisessa perhehoidossa. Tutkimuskysymykseni on: Millaisena ja miten onnistunut vastaanottoperhetoiminta määrittyy työntekijöiden kuvaamana? Haluan lisäksi selvittää, millaiset vastaanottoperhetoimintaan liittyvät asiat koetaan onnistumisina ja millaisten tekijöiden sijoituksen aikana nähdään vaikuttavan niiden syntymiseen?

Tarkoitukseni on keskittyä tutkimaan onnistuneen vastaanottoperhetoiminnan määrittymistä tavoittelemalla aineistooni onnistuneiksi ja epäonnistuneiksi kuvailtuja, lyhytaikaisia perhesijoituksia. Tutkimuksessani näitä sijoituksia käsittelevät lastensuojelun työntekijät, sillä heillä on kokonaisvaltainen ja ammatillinen näkemys lyhytaikaiseen perhehoitoon tehdyistä sijoituksista. Sijoitusmuotona perhehoito vaatii lastensuojelun työntekijän vahvan tuen ja osaamisen toimiakseen. Työntekijä tarkastelee asiakkaan elämää organisaation määrittelemistä näkökulmista, jolloin asiakas on tapaus muiden joukossa. (Vähämaa 2008, 3–5.)

Kirjoitelmaan voi helpommin avata kokemuksia työstään, jota ei esimerkiksi asiakasdokumentoinnin avulla pysty avaamaan laajempaan tietoisuuteen oman kuntansa lastensuojelutilanteesta. Myös tällaista yksilöllistä lastensuojelutietoa tarvitaan tilastotiedon lisäksi, jotta työtä voidaan kehittää toimivampaan suuntaan. (Heino & Pösö, 2003, 593.) Toki merkityksellistä on myös tutkimuksista saatava tieto, jota sosiaalityöntekijöiden tulisi huomattavasti enemmän käyttää ammatinharjoittamisessaan. Työntekijöiden tulisi seurata tutkimuksia ja hyödyntää niistä saatavaa tietoa omassa asiakastyössään. (Raunio 2009, 127–128.)

Tutkimukseeni olen tarkoituksella valinnut lastensuojelun kentältä työntekijät, jotka tekevät pelkästään tukityötä lyhytaikaisten perhesijoitusten parissa. Uskon, että näille työntekijöille on kertynyt arvokasta tietoa siitä, mitä asioita lyhytaikaisessa perhesijoituksessa tulee ottaa huomioon siinä onnistuakseen. En ole halunnut eritellä tutkimukseen osallistuneiden koulutusta, tärkeintä on, että he kaikki työskentelevät vastaanottoperheiden rinnalla, perheitä tukien.

Lastensuojelun kentällä sosiaalityöntekijöiden kanssa keskeisessä ammattiryhmässä toimivat sosiaaliohjaajat. Työ on käytännön läheistä työtä, jossa vuorovaikutus vanhempien ja lasten kanssa nousee tärkeään rooliin. Ohjaajat työskentelevät useasti myös sijoitettujen lasten parissa, lapsen ollessa esi-

merkiksi sijoitettuna avohuollon tukitoimena, kiireellisenä sijoituksena tai huostaan otettuna. Varsinkin tuki perhehoidossa on nähty tärkeänä, jolloin omillaan toimivat sijaisperheet tarvitsevat tukiverkon pystyäkseen toimimaan lapsen väliaikaisena huolehtijana. (Bardy 2013, 74.) Ohjaajalla ei työsään ole virallista päätäntävaltaa, vaan lapsen asioista vastaa oma sosiaalityöntekijä. Kahden ammatillaisen yhteistyö mahdollistaa kuitenkin työnteon hedelmällisempään suuntaan. Ohjaajan tehtävä vaatii laaja-alaista tietämystä ja ammattitaitoa. (Heinonen & Sinko 2013, 122.)

Uskon saavani yhteiskunnallisesti ajatellen hyödyntävää tietoa tutkiessani aihetta työntekijöiden näkökulmasta. Asiakkaan kokemukset aiheesta ovat myös erittäin tärkeitä, mutta ne käsittelevät vain yhtä tarinaa, jolloin sijoitus on ainutkertainen prosessi. Työntekijälle on kertynyt pitkällä aikavälillä onnistumisen ja epäonnistumisen kokemuksia lasten sijoituksista lyhytaikaiseen perhehoitoon. (Vähämaa 2008, 3–5.) Haluan saada työntekijöiden äänen kuuluviin siitä, miten onnistumiseen voidaan päästä ja mitä se vaatii. Onnistumisen arviointi on vaikeaa enkä halunnutkaan ennakkoon määritellä mitä onnistuminen on, vaan halusin selvittää lastensuojelutyöntekijöiden kirjoitelmien kautta mitä he asiasta ajattelevat.

Lastensuojelutyön kehittämisen kannalta on tärkeää, että yksilölliset asiakastapaukset nostetaan esiin teorian ja tilastotiedon rinnalle. Ymmärrän, että myös asiakkaan kokemuksilla on painoarvoa työn kehittämisessä ja siinä, että palvelusta saataisiin entistä toimivampaa. Tuolloin tulisi huomioida sekä biologisen vanhemman että sijoitetun lapsen kokemukset.

Tutkimukseni kohdistuu yhden suuren suomalaisen kunnan vastaanottoperhetoimintaan. Kunnassa toiminta on jo järjestäytyntä ja tavoitteena on lain mukaisesti sijoittaa lapset ensisijaisesti lyhytaikaiseen perhehoitoon laitoshoidon sijaan. Vastaanottoperhetoiminta on Suomessa suhteellisen uutta, eikä siihen ole yhtä oikeaa mallia, joten kunnat ovat itse muokanneet toiminnasta omia kuntalaisiaan palvelevan mallin. Tutkimukseni tuottaa kuvaa yhdenlaisesta vastaanottoperhetoiminnan toteuttamisen tavasta.

3.1 Kiintymyssuhdeteoria

Kiintymyssuhdeteoriaa voidaan käyttää avuksi lastensuojelun jäsentämisessä. Siitä on tehty paljon tutkimuksia ja se tukee lastensuojelun näkökulmaa lapsen edusta. Suomessa varsin suuri määrä ly-

hytaikaisesti sijoitettavista lapsista sijoitetaan edelleen laitoshoidon (37%) vaikkakin kasvavaa muutosta perhehoidon sijoitusten määrässä on nähtävissä vuoden 2012 lastensuojelulakimuutoksen jälkeen (ks. Ketola 2008). Lyhytaikaisesti sijoitetuista lapsista vuonna 2015 oli 40 prosenttia sijoitettuna perhehoitoon, kun taas huostassa olleista lapsista perhehoitoon oli sijoitettuna 56 prosenttia (THL, 2016).

Olen valinnut tutkimukseeni teoreettiseksi viitekehykseksi kiintymyssuhdeteorian sen vahvan lapsilähtöisyyden vuoksi. Teoria korostaa lapsen haurautta ja kehityksen tärkeyttä elämän ensimmäisinä vuosina. Teoria selventää lapsen aseman heikkoutta suhteessa vanhempansa ja näyttää toteen tutkimusten avulla lapsen ja hänestä huolta pitävän vanhemman välisen suhteen tärkeyttä. (Ks. Bowlby 1957.) Lastensuojelun tulee puuttua perheen elämään lapsen edun ollessa vaarassa. Pelkkä interventio lapsen sijoittamisella ei kuitenkaan vielä turvaa lapsen tilannetta, vaan lapsi tulee myös sijoittaa hänelle parhaiten sopivaan sijoituspaikkaan. Mielestäni kiintymyssuhdeteoria vahvistaa lastensuojelun näkemystä siitä, että lyhytaikaisissa sijoituksissa perhehoito on yleisesti ottaen oikea sijaishuolto- paikka lapselle. Tuolloin lapselle mahdollistetaan kodinomainen ympäristö huolta pitävillä aikuisilla, jotka asuvat sijoituksen ajan lapsen kanssa saman katon alla, turvaten lapsen hyvinvoinnin.

Kiintymyssuhdeteoria (attachment theory) sai alkunsa 1960-luvulla, jolloin brittiläisen psykiatri John Bowlbyn (1907–1990) tutkimuksen kohteena oli äidin ja pienen lapsen välisen suhteen tärkeys lapsen kehitykselle ja millä tavoin lapselle on haitallista pitkät tai toistuvat erokokemukset hänestä huolta pitävään aikuiseen. Tutkimuksiinsa hän sai vaikutteita etologien leimautumistutkimuksista. Niiden avulla Bowlbylle selvisi, että ihmislapset pyrkivät pitämään mahdollisimman lähellä hänestä huolta pitävän henkilön, samalla tavalla kuin leimautumisen kaltaisessa käyttäytymisjärjestelmässä. Teoria mahdollistaa tutkimaan ihmisten läheisyyden tarvetta, missä tilanteissa ihminen tukeutuu toiseen tai millä tavoin vaaratilanteen vaikuttavat ihmisen käyttäytymiseen, oli ne sitten todellisia tai kuviteltuja. Myös ihmisten omia oletuksia on helpompi tutkia heistä itsestään, heidän suhteista toisiin ihmisiin ja heidän tekemiä oletuksia lähimmäisistään. (Sinkkonen & Kalland 2001, 7–8.)

Toisen maailmansodan aikana Englannissa lapsipsykoanalyytikot Anna Freud ja Dorothy Burlingham johtivat lastenkotia, jossa he oivalsivat, ettei laitoshoidon tulisi ikinä korvaamaan sijoitettujen lasten äidittömyyttä. Tämä olisi vaatinut liian monen apulaisen palkkaamista laitokseen, jotta heidän mielestään lapsille olisi turvattu riittävä äidin sijaisen antama hoiva. Tuohon aikaan myös USA:ssa ja Hollannissa sijoitettujen lasten parissa työskentelevät työntekijät tulivat samaan johtopäätökseen

siitä, että lapset tarvitsevat laitoshoidon sijaan yksilöllistä hoitoa. Myös Bowlby oli lasten laitoso-
suhteita vastaan ja hän halusi painottaa laitoshoidon kyvyttömyyttä tarjota lapsille tunneperäisesti
tydyttävää kasvuympäristöä. Itseasiassa jo vuonna 1938 Kansainliitto käsitteli pienokaisten hoita-
mista lastenkodeissa, jolloin lasten katsottiin hyötyvän enemmän henkilökohtaisesta hoivasta per-
heymäristössä, jossa on turvallista kehittyä laitoshoidon verrattuna. (Bowlby 1957, 169–170.)

Bowlby kirjoitti lapsen ja äidin välisestä suhteesta jo ennen itse kiintymyssuhdeteoriaa. Tuolloin hän
korosti, että lapsen mielenterveyden edellytykseksi lapsella tulisi olla lämmin, läheinen ja jatkuva
suhde omaan äitiinsä tai äitiin verrattavissa olevaan henkilöön. Hän perusteli tätä väitettä useilla eri
tutkimuksilla, jotka hän jakoi kolmeen eri pääryhmään. Ensimmäisenä ovat *suoranaiset tutkimukset*,
jotka oli toteutettu laitoksissa, sairaaloissa ja kasvatuskodeissa. Huomio keskittyi lasten terveyteen ja
kehitykseen. Toisena hän perusteli psyykkisesti sairaiden nuorten ja aikuisten omia kertomuksia lap-
suudestaan, josta hän käytti nimitystä *retrospektiiviset tutkimukset*. Kolmantena Bowlby käytti *kehi-
tystutkimuksia*, jossa seurattiin äidinrakkauden puutteesta kärsivien lasten kehitystä ja tätä kautta
määriteltiin heidän mielenterveyden tilaansa. (Bowlby 1957, 9–17.)

Bowlby koki, että lapsen ollessa laitoshoidossa tai sairaalassa ei hellä huolenpito ole mahdollista.
Bowlby korosti, että huonot kasvuolosuhteet lapsen kotona voi olla jopa parempi vaihtoehto lapselle
kuin laitoshoido. Hän myös piti tärkeänä, että alle kolmivuotiaista lasta ei saa jättää ilman pätevää
syytä toisten ihmisten hoivaan ja jos näin tapahtuu, niin se pitäisi etukäteen suunnitella. Bowlbyn
mielestä lapselle tuntemattomat henkilöt eivät saisi tuolloinkaan huolehtia lapsesta vaan hoitoapua
pitäisi pyytää joko sukulaisilta tai naapureilta, jotka lapsen tuntevat. (Bowlby 1957, 9–17.)

Yllä olevissa tutkimuksissa on keskitytty lapseen ikään hänen jäädessään ilman äidin hoivaa, miten
pitkään lapsi on joutunut olemaan ilman äidin hoivaa ja millä tavoin äidin huolenpito on ollut puut-
teellinen eli onko se puuttunut kokonaan vai ollut osittaista. Täysin äidin hoivaa jääneistä lapsista
huomattiin jo ensimmäisten viikkojen aikana oireita ruumiillisen, älyllisen, tunne-elämän ja sosiaali-
sen kehityksen suhteen ja kaikkikin alle seitsemänvuotiaat lapset olivat kehitykseen liittyville häiri-
öille alttiita. (Bowlby 1957, 18–19.)

Amerikkalainen psykologi Daniel A. Hughes (2006) on paneutunut erityisesti kiintymyssuhteen tut-
kimukseen ja teoriaan. Hänen mukaansa turvallisen kiintymyssuhteen tärkein perusta on henkilökoh-
tainen turvallisuus ja se on samalla myös kaiken myöhemmän kehityksen perusta. Pienen lapsen kiin-

tymyssuhdetta rakennettaessa keskeisenä tavoitteena tulee olla hänen turvallisuutensa varmistaminen. (Hughes 2006, 26.) Myös lastensuojelulaissa korostetaan lapsen erityisen suojelun lisäksi oikeutta elää turvallisessa kasvuympäristössä. Lisäksi lapsen kehityksessä tasapainoisuus ja monipuolisuus tulee mahdollistaa lapselle. (LSL 2007/417, 1§.)

Hughesin tärkeimmäksi asiaksi kiintymyssuhteessa nostamaa lapsen henkilökohtaista turvallisuutta hän on perustellut sillä, että jos ihmiseltä puuttuu turvallisuus, hänen mielensä keskittyy lähes pelkäämiseen uhkan vähentämiseen ja turvallisuuden luomiseen. Tuolloin lapsi toimii joko taistelemalla, pakenemalla tai jähmettymällä. Lapsen ollessa uhkaavassa tilanteessa hän ei pysty käyttämään hyväkseen aivojen kehittyviä osia, kun taas turvallisessa tilanteessa lapsi hallitsee kokonaisvaltaisesti aivojensa kaikkia osia ja hän voi keskittyä tutkimaan sitä mitä hänen ympärillään tapahtuu. (Hughes 2006, 26.)

Colwyn Trevarthenin ja Kenneth J. Aitkenin (2001, 3–5) artikkelin mukaan lapsen tutkiessa omaa maailmaansa hän kiinnostuu ensimmäiseksi yksilöidenvälisestä maailmasta. Tällaisessa tutkiskelussa keskeinen piirre, joka saavuttaa optimaalisen tasonsa turvallisen kiintymyksen olosuhteissa, on primaarinen ja sekundaarinen intersubjektiivisuus eli yksilöidenvälisyys. Primaarisessa yksilöidenvälisyydessä jo vastasyntyneellä on synnynnäinen kyky aktiivisesti ja aloitteellisesti luoda dialoginen suhde läsnä olevaan aikuiseen. Tätä suhdetta vauva rakentaa katseellaan, hymyllään ja muilla kokonaisvaltaisilla ruumiillisilla toiminnoillaan rytmisesti yhteistyössä. Sekundaarisessa yksilöidenvälisyydessä vauva havaitsee ulkopuoliseen maailmaan kuuluvia asioita ja tuntee miten maailma vaikuttaa sekä häneen että hänen vanhempiansa. Vanhemman reagointi eri asioihin muovaa sitä merkitystä, jonka lapsi liittää samaan asiaan. Sekundaarisella yksilöidenvälisyydellä tarkoitetaan siis sekä kahden ihmisen tässä ja nyt vallitsevaa keskinäistä henkilökohtaista suhdetta että heidän suhdettaan ulkopuoliseen objektiin.

Tunnevirittäytymisen, eli tässä tarkoituksessa kahden ihmisen keskenään jakaman tunteen, avulla lapsi tuntee ottavansa vastaan vanhempansa ja olevansa yhteydessä häneen. Lisättäessä tähän vanhemman ja lapsen yhteinen kiinnostuneisuus ja pyrkimys, oppii lapsi pohtimaan sekä omaa sisäistä ajatusmaailmaansa, tunteitaan ja aikomuksiaan että vanhempiansa sisäistä elämää. Jos vanhempi ei tunne lapsen vaikutusta itsessään, lapsi kokee oman itsensä niin, että hän ei olisi vanhempansa mielestä kiinnostava eikä erityisen tärkeä tai rakastettava. Vanhemman reagoidessaan lasta kohtaan vihan, pelon tai hylkäämisen ilmaisuilla, lapsi ei hakeudu vanhemman kanssa keskinäisten kokemusten jakamiseen eikä lapsi tunne olevansa turvassa joutuessaan tekemisiin toisen ihmisen kanssa. Lapselle

muodostuu kielteinen käsitys itsestään ja hänen minäkuvansa rakentuu hajanaiseksi, epäjohdonmukaiseksi ja se on täynnä aukkoja. (Hughes 2006, 27–28.)

3.2 Sijoitus kiintymyssuhteen näkökulmasta

Lasta sijoitettaessa lyhytaikaisesti pois omasta kodistaan, on lapsen edun mukaista päästä pois paikasta, jossa ei sillä hetkellä toteudu lapsen hyvinvointi. Lapselle pyritään sijoituksen aikana antamaan parasta mahdollista hoitoa ja hänestä välitetään. Lapsi on useasti sijoitustilanteeseen syytön ja viranomaisilla on tarkoitus helpottaa lapsen oloa. (LSL 2007/417, 38§.) Koti, josta lapsi haetaan pois, ei varmastikaan ole siis lapselle tuolloin parempi vaihtoehto. Toisaalta lapsi sijoitetaan pois huoltajansa luota, eli henkilön, jonka kuuluisi huolehtia lapsesta. Aiheuttaako sijoitus mahdollisesti lapselle häiriöitä kiintymyssuhteeseen häntä hoivaavan huoltajan ja lapsen välille?

Sijoitustarve kertoo siitä, ettei lapsi ole saanut kotonaan oikeanlaista huomiota ja hoivaa, joka lapsen ja vanhemman välisessä kiintymyssuhteessa tulisi toteutua. Lastensuojelutyöntekijät arvioivat onko lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus riittävän hyvää, jolloin lapsen kasvusta ja kehityksestä ei ole huolta. Toisinaan vanhempi kykenee lastensuojelun tukitoimin antamaan lapselleen riittävää hoivaa, mutta joskus lapsen erottaminen vanhemmasta on ainoa vaihtoehto siihen, että lapsen kasvu ja kehitys turvataan. Väliaikainen sijaishuoltopaikka pyrkii täyttämään lapsen hoidossa ja huolenpidossa kokemat puutteet, mutta samalla tarkoituksena on tukea lapsen ja vanhemman välistä yhteyttä. Lyhytaikaisen sijoituksen aikana on siis tarkoitus mahdollistaa lapsen etu tavata vanhempansa ja tukea heidän välistä suhdetta. (Saastamoinen 2010, 11; Vaattovaara & Maula 2010, 20.) Tällä tavoin lasta pyritään vahingoittamaan mahdollisimman vähän kiintymyssuhteen näkökulmasta. Valitettavan usein lastensuojelun asiakaslapsen ovat kuitenkin jo kokeneet erilaisia traumoja kotona asuessaan ja tätä kautta heille on jo saattanut aiheutua kiintymyssuhteen häiriöitä.

Lapsen varhaisen kiinnittymisen olennaisin asia on, että lapselle mahdollistetaan hänestä huolta pitävän aikuisen läheisyys, ero ja jälleennäkeminen turvallisella tavalla, niin kuin vauva kokee imettämisen tuoman läheisyyden, nukahtamisen tuoman eron ja heräämisen kautta tapahtuvan jälleennäkemisen. Kiintymyssuhteessaan traumatisoituneet lapset eivät koe tällaisia puutteita elämässään vain kerran, vaan he ovat toistuvasti kokeneet edellä mainitut elementit puutteelliseksi ja kauhua herättäväksi. Tällaisilla lapsilla saattaa olla näistä syistä useita lyhytaikaisia sijoituksia takanaan. Lapsen kokema läheisyys on saattanut olla vaarallista esimerkiksi pahoinpitelyn uhan vuoksi. Erokokemus on ollut

jätetyksi tulemista tai aikuinen on ainakin uhannut hylkäämisellä. Tuolloin lapsesta huolta pitävän aikuisen jälleennäkeminen lapselle on ollut epävarmaa, hän on herännyt yksin, hänet on jätetty yksin tai hänet on hylätty. (Kalland 2001, 204.)

Lapsen traumatisoituessa huonoista kasvuoloista johtuen, hänen käsitys omasta itsestään ja muista on vääristynyt. Lapsen käyttäytymisestä voidaan huomata, että lapsi odottaa aikuisen olevan häntä kohtaan torjuva, epäluotettava tai aikuinen, joka ei ole lapsen käytettävissä. Nämä vauriot tulevat näky-mään lapsen myöhemmässä käyttäytymisessä ja kehittämisessä. Ne saattavat jättää lapseen pysyvän jäljen, vaikka lapsi pelastettaisiin hänestä vastuussa olevan huoltajan luota. (Kalland 2001, 205.)

Lapsen syntyessä maailmaan hän yrittää kaikilla aisteillaan liittyä ympärillään oleviin ihmisiin. Kun lapsi vastaanotetaan eli liitetään lähipiiriin ja yhteisöön, puhutaan kokonaisuuden muodostumisesta tai yhteenkuulumisesta. Tämän vastakohtana tunnetaan liittymisen pulma eli syrjäytyminen. Tuolloin lapsi ei koe kuuluvansa muiden joukkoon. Kovin mustavalkoisesti liittymistä ja syrjäytymistä ei voida kutsua toistensa vastakohtaksi. Samalla kun taistellaan syrjäytymistä vastaan, taistellaan liittymisen puolesta. Lastensuojelussa huostaanotolla pyritään ehkäisemään tai korjaamaan lapsen syrjäytymistä ja sitä kautta turvaamaan lapsen liittyminen uuteen yhteisöön. (Bardy 2001, 48–49.)

Voidaanko huostaanotolla ehkäistä lapsen syrjäytyminen vai riistetäänkö lapselta juuret, oma biologinen perhe onnistumatta kuitenkaan antamaan lapselle uutta perhettä, johon hän pystyy liittymään? Kukaan ei voi etukäteen tietää miten lapsen sijoitus onnistuu. Sijoitetun lapsen selviytymistä on hankala tutkia eikä tuloksia voida yleensä verrata keskenään. Haasteelliseksi muodostuu sijoitettujen lasten vertaamisen mahdollisuus ei-sijoitettuihin lapsiin. Realistisinta tutkimusvertausta saataisiin sijoitetun lapsen sisaruksesta, joka olisi jäänyt biologiseen perheeseen asumaan. (Bardy 2001, 65–66.) Lastensuojelun tärkeä tehtävä on huolehtia siitä, että lapsella on pysyvä koti, jossa asua ja ympärillään jatkuvat ihmissuhteet, joihin kiinnittyä. Valitettavan usein lapsi joutuu vaihtamaan sijaishuoltopaikkaansa, jolloin tukiverkon puuttuminen ja syrjäytymisen vaara tulevat esiin. (Vario ym. 2012, 21.)

Tärkeää on, että sijoituksen aikana lapsesta huolta pitävä perhehoitaja näkee lapsen oireilun ja osaa tunnistaa mistä on kyse. Perheeseen sijoitettu lapsi tuottaa eri tavalla vuorovaikutuksestaan tietoa kuin laitoksessa, sillä turvallinen perhe on ympäristönä luontevampi kiintymyssuhteen rakentumiselle. Vuorovaikutussuhteet sekä niiden sisältö ja laatu lapsen ja hänen vanhempiensa välillä ovat keskeisiä asioita lapsen kehityksen kannalta. Lyhytaikaisen sijoituksen aikana voidaan arvioida lapsen vointia hänen käyttäytymisensä perusteella. (Vaattovaara & Maula, 2010, 7–9, 11, 22.)

Yksi tunnetuin lapsen sijoitukseen liittyvä oireilu on se, ettei lapsi näytä vierastavan ikäistensä lasten tavalla vaan hän saattaa lähestyä vaivattomasti vieraita ihmisiä. Hän voi esimerkiksi tarrautua tuntemattomaan aikuiseen ja reagoida itkemällä, kun kyseinen henkilö poistuu huoneesta. Kiintymyssuhdeteorian mukaan vauvan kehittyminen ilman dialogista keskustelua johtaa siihen, että hänen liikkeistään puuttuu intentio eli liike johonkin suuntaan ja liikkeistä tulee näin itseään toistavia, jolloin ne jäävät ilman vuorovaikutuksellista merkitystä. Usein vauvan tavoitteena tällä on itsensä rauhoittaminen ja hänen kiinnittymisensä huolta pitävään aikuiseen on jo varhain vaurioitunut. (Kalland 2001, 204–205.)

Mitä pidempään lapsen sijoitus jatkuu, sitä suurempi riski on kiintymyssuhdehäiriölle. Lapsi ei vielä lyhyessä ajassa traumatisoidu tai kärsi puutteita kiintymyksessään hänestä huolta pitävään aikuiseen ollessaan tästä erossa. (Kalland 2001, 215.) Pohdiskelun aiheena on ollut lastensuojelutapauksissa se, kumpi vaihtoehto on lapselle haitallisempaa, äidistä erottaminen vai kelvottomasti hoitavan tai hoidon laiminlyövän äidin kanssa asuminen. Kun lapsen tarpeisiin ei ole kotona aikuisen puolelta vastattu on todennäköistä, että lapsella on jo valmiina häiriöitä kiintymyssuhteessa. Kiintymyssuhdehäiriöt on helpompi havaita kun lyhytaikaisen sijoituksen aikana lapsen hoidosta ja huolenpidosta vastaa turvallinen aikuinen. Toisaalta, mitä pidempään lapsi on uudessa perheessä, sen helpommin lapsi kiintyy uuteen kotiinsa, jolloin biologisen vanhempien mahdollisuus lapsen saamisesta takaisin kotiin vaikeutuu, vaikka kotitilanne olisikin sovelias lapsen paluulle. Ollaan suurten kysymysten äärellä kun mietitään, onko huostaanotto vai kotiin jääminen suurempi riski. (Bardy 2001, 64; Berg 2008, 39, 41.)

Lastensuojelussa sijoitetun lapsen yhteydenpidon ristiriitoja on lähestytty tarve- ja suhdekoulukuntien kautta. Tarvekoulukunta tukee uusien suhteiden tärkeyttä, jolloin ajatellaan, että aiemmat läheissuhteet voidaan korvata uuden sijaishuoltopaikan läheisillä. Tuolloin on hyväksyttävää, että lapsen ja biologisten vanhempien yhteyttä ei pidettäisi yllä, jolloin lapsi käytännössä yrittäisi juurtua uudelleen. Suhdekoulukunnan ajattelumalli tukee biologisten vanhempien tärkeyttä, joita pitää vaalia ja joita ei nähdä pystyttävän korvaamaan uusilla läheissuhteilla. Molemmat koulukuntien näkemykset kuvaillaan yllä kärjistettynä ja molempien ajatuspohjalta lähteviä käytäntöjä on näkyvissä sijaishuollossa. Tutkimuksellisesti tuskin pystytään todistamaan, kumman koulukunnan malli olisi lapsen edun mukaista. (Pösö 2004, 208–209.)

Suuri osa lyhytaikaisesti sijoitettavista lapsista ovat jo ennen sijoitusta lastensuojelun asiakkuudessa (Bardy 2001, 50). Tällaiset lapset ovat usein kokeneet traumatisoivia tapahtumia, kuten väkivallan

näkeminen tai sen kokeminen, yksin jääminen, laiminlyönti, nälässä pitäminen. Lapsen selviytyminen vaikeistakin traumatilanteista on mahdollista lapsen saadessa apua turvallisen ja terveen kiintymyssuhteen varassa aikuiselta, joka sitoutuu käsittelemään asiaa lapsen kanssa. Traumaattisen kokemuksen jälkeen lapsen tulee saada luotettavan aikuisen rauhoittavaa hoivaa, huolenpitoa ja läsnäoloa, jota lyhytaikaisessa perhehoidossa on realistisempi toteuttaa kuin laitoshoidossa. (Vaattovaara & Maula 2010, 21.)

Joka tapauksessa pidempiaikainen sijoitus ei ole lapselle hyväksi, jos hänellä ei ole sijoituspaikassa henkilöä, johon hän voi kiinnittyä ja kiintyä. Kiintymyssuhdeteoriasta korostettavaa pysyvyyttä ja turvallisuutta on välillä vaikea taata lastensuojelussa. Tämän vuoksi on tärkeää, että lapsen ei tarvitse olla väliaikaisessa sijaishuoltopaikassaan liian pitkää aikaa sijoitettuna. Kiintymyssuhteen näkökulmasta paras ratkaisu lapsen kannalta on saada kasvaa omassa kodissaan, rakastavien ja huolehtivien vanhempiensa hoivaamana. Lasta sijoitettaessa on siis lapsen edun mukaista sijoittaa lapsi perhehoitoon, jolloin lapsen tarpeisiin vastaa sama henkilö eikä lapsesta pidä huolta esimerkiksi koko laitoksen henkilökunta. Tuolloin lapsen sijoitusajasta pyritään luomaan mahdollisimman kodinomaisen, jossa hoito on hyvin yksilöllistä. Laitosympäristössä lapselle ei kuitenkaan voida taata pysyviä kiintymyssuhteita, edes silloin, kun lapselle nimetään omahoitaja. Sama työntekijä ei luonnollisesti ole aina läsnä. (Kalland 2004, 136.)

Aina ei ole selvää onko huostaanotto pelastanut lapsen vai onko lapsi selviytynyt siitä huolimatta, että hänet on otettu huostaan. Raportissa ”Nuorten suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi” on haastateltu noin 120 sijoitettua lasta ympäri Suomea vuoden 2011 aikana. Pahan olon kokemista sijaishuollossa oli suurin osa vastanneista lapsista joutunut kokemaan, onneksi myös suuri osa heistä koki saaneensa apua ja tukea tilanteeseensa. Valitettavaa silti oli, että useiden lasten mielestä selviytyminen on itsestä kiinni. Toisaalta on hienoa todeta, että suurin osa lapsista luottivat itseensä ja omaan kykyyn selviytyä ongelmista. Raportista ei selvinnyt kokivatko nuoret, että avun pyytäminen on vaikeaa tai että ei tiedetä mistä apua olisi mahdollisuus saada. Toki taustalla voi olla myös häpeää, jolloin ei haluta omia ongelmia muiden tietoisuuteen. Lapset osasivat kuitenkin nimetä rinnalla kulkijan tärkeyden, jolloin vierellä on joku, joka uskoo, vaikka selviytymisen nähtiinkin olevan itsestä kiinni. (Vario ym. 2012, 42–43.)

Huostaanotto ja lapsen elämään puuttuminen voi olla lapsen pelastus, mutta se voi myös olla liian myöhäinen toimenpide, jolloin vauriot ovat liian vaikeita korjattaviksi. On tärkeää selvittää lapsen taustat ja se missä olosuhteissa lapsi on ennen sijoitusta asunut, sillä tiedoilla on suuri merkitys lapsen

selviytymiseen. Riittävän pitkäkestoisella seurannalla pystyttäisiin paremmin puuttumaan sijaishuollon toimivuuteen ja lasten parempaan tulevaisuuteen. (Kananaja 2012, 18–19.)

Kodin ulkopuolelle sijoittamisen riskitekijöitä on tutkittu rekisteripohjaisessa seurantatutkimuksessa vuonna 1987 syntyneistä suomalaisista. Tutkimuksen mukaan sijoitetut lapset pärjäävät valtaväestöä heikommin aikuisuudessa, sillä ennen sijoitusta heillä on kokemuksia köyhyydestä, kaltoinkohtelusta ja jopa väkivallasta (Kestilä ym. 2012, 49). Sijoituksen aikana tulisikin osata keskittyä ongelmakohtiin eriarvoisuuden kaventamiseksi, jotta tasa-arvoisuus esimerkiksi koulutuksessa ja terveydessä pystyttäisiin turvaamaan (Kataja, Ristikari, Paananen, Heino & Gissler 2014, 39). Huono-osaisuuden periytyminen sukupolvelta toiselle on suuri haaste sijaishuollossa, jos riittävän varhaisessa vaiheessa ei ole pystytty avohuollon tukitoimin puuttumaan perheen ongelmiin. Nuorten huostaanotot ovat lisääntyneet eikä monen nuoren kodin kasvuolosuhteet ole tukeneet nuoren kiinnittymisen kykyä. (Kananaja 2012, 18.)

Kasvuolosuhteiden epävakaus on usein sijoitettujen lasten taustalla. Mitä pienempänä lapsi sijoitetaan pitkäaikaisesti, sen paremmat mahdollisuudet hänellä on onnistuneeseen sijoitukseen. Lapsella tulee olla luottohenkilö, jonka puoleen kääntyä tarvittaessa. Jos biologisiin vanhempiin yhteydenpito on vähäistä tai sitä ei ole ollenkaan sitä suurempi merkitys on hyvillä suhteilla sijaisperheen kanssa. Lapsen osallisuus ja turvallisuuden tunne nousevat avainasemaan taistelussa lapsen syrjäytymistä vastaan. Valitettavasti kaltoin kohdeltu lapsi on sijaishuollossa hyvin haastava, sillä hän ei päästä helposti irti huonosta minäkuvastaan ja hän välttelee rakastamisen ja erityisyyden tunteen kokemuksia. Maailmaan väärällä tavalla liittynyt ja kiintynyt lapsi on syrjäytynyt eikä hänellä ole oikeanlaisia taitoja auttaa itseään. Sijaishuolto on vaativaa työtä lasten parissa, joista jokaisella on jonkinlainen trauma takanaan. (Bardy 2001, 68–71.)

3.3 Lastensuojelussa onnistuminen ja kiintymyssuhdeteoria

Lastensuojelun keskeinen tavoite on luoda lapselle turvallinen arki ja edellytys kasvuun lapsen etu huomioiden. Pyritään, että lapsi voi jäädä ensisijaisesti asumaan biologisten vanhempiensa luokse turvallisessa, huolehtivassa ja rakastavassa ympäristössä. Samalla kunnalle kustannuksia kerryttävältä huostaanotolta vältytään. Tähän suuntaan asiakkaiden arkielämää ohjataan, mutta on vaikea konkretisoida ja näyttää toteen, että sosiaalityöllä on ollut vaikutusta lapsen hyvinvointiin. Varsinkin, kun lastensuojelu nähdään yhteiskunnassa usein negatiivisena ja huonosti toimivana palveluna, jossa

työntekijöiden tekemä työ ja tulokset vääristyvät kielteisiksi. Puhutaan negatiivisten vaikutusten kehästä, jossa lastensuojelun katsotaan toimivan liian myöhään, asiakkaat reagoivat sosiaalityöntekijöiden tekemiin pakkotoimiin, kunnalle kustannukset ovat lastensuojelussa valtavia eikä kuitenkaan työn vaikuttavuudesta ole näyttöä. Jopa työntekijät unohtavat nopeasti onnistuneet asiakastapaukset, sillä uusia haasteita on jatkuvasti edessä ja onhan lastensuojelutyö ongelmatyötä. (Ritala-Koskinen 2003, 103–104.)

Onnistuminen ja sen tarkastelu toimii tutkimukseni käsitteellisenä viitekehyksenä. Onnistumisen kuvaamiseen vaikuttaa se, kenen näkökulmasta asiaa tutkitaan. Esimerkiksi asiakastapauksessa viranomaisen voi kokea onnistumisen aivan eri tavalla kuin hänen asiakkaansa. Toisinaan sijoitus voi määrittyä onnistumiseksi, sillä se voi olla viimesijainen keino, joka voi saada lapsen edun toteutumaan. Vanhemman voi silti olla vaikea hyväksyä huostaanottoa ja samalla myöntää oma epäonnistumisensa vanhempana. Lastensuojelun kontekstissa on tavanomaista määritellä onnistuminen osittain tuloksellisuuden kautta. (Ritala-Koskinen 2003, 103.)

Julkisena palvelujärjestelmänä sosiaalityön tulee olla vaikuttavaa ja avointa toimintaa. Onnistumisen määrittelyn vaikeus korostuu. Työn vaikuttavuus voidaan nähdä monella eri tavalla yhteiskunnassa. Riittääkö esimerkiksi, jos yksi kymmenestä asiakastapauksesta on onnistunut? (Pohjola 2012, 9.) Tuloksellisuuskäsitteellä kuvataan yleisesti organisaation kokonaijonnistumista. Kuntien tulisi priorisoida, mitä tietoa tarvitaan oman toiminnan tuloksellisuuden arvioimiseksi, toimintaympäristön muutosten seuraamiseksi sekä hyödyntää oikealla tavalla tuloksellisuuden arvioinnissa asiakastyössä syntyvää tietoa. (Rousu 2007, 25.)

Varsinkin onnistumisista kertova dokumentointi on lastensuojelussa hyvin vähäistä. Hyödynnettävissä olisi suuri määrä tietoa työn positiivisesta vaikutuksesta asiakkaiden elämässä. Palveluiden käytön, palautteen ja kokemustiedon avulla on mahdollista saada faktatietoa onnistumisista. (Niemelä 2005, 50.) Työn kehittämisen kannalta ammatilliseen tietoperustaan tulisi liittää sekä tieteellinen että työntekijöiltä kerättävä kokemustieto, sillä pelkän tieteellisen tiedon avulla ei kehittämiseen saada enää riittävästi välineitä (Miettinen 2000, 22; Toom & Onnismaa 2008, 17). Hiljainen tieto jää hyödyntämättä ammatillisen osaamisen kehittämisessä (Ritala-Koskinen 2003, 105).

Tässä tutkimuksessa lähestyn onnistumista työntekijöiden omien määrittelyjen näkökulmasta. Tällöin on tärkeä huomata, että sosiaalialan ammatillisen työn eettisen periaatteiden vastaista on nimetä asiakkaan elämäntilanne onnistuneeksi tai epäonnistuneeksi. Toisinaan onnistuminen voidaan nähdä

suurena elämänmuutoksena parempaan, toisinaan jo pienikin muutos voi luoda onnistumisen kokemuksia. (Ritala-Koskinen 2003, 109–110.)

Lyhytaikaista vastaanottoperhetoimintaa tarkastellessa ei keskitytä pitkällä aikavälillä tapahtuvaan lastensuojelun prosessiin, jolloin oletan, että onnistumisen arvioiminen on helpompaa. Ihmissuhde-työntekijän rooli korostuu ammattilaisten onnistumisen kertomuksissa. Työntekijä voi kuitenkin vaikuttaa vain osaksi onnistumiseen, sillä työntekijän yhteistyön lisäksi asiakkaalta vaaditaan omaa panosta tavoitteiden saavuttamisessa. (Jokinen, Juhila & Raitakari 2003, 157-158; Vähämaa 2008, 29.)

Suomessa vaikuttavuustutkimusta on pyritty lisäämään vuonna 2011 hallitusohjelman hyvinvointipalveluiden kehittämisen osiossa (Hallituksen ohjelma 2011, 60). Vaikuttavuus koetaan yleisesti talouden ja markkinoiden lähtökohdista, jolloin tehokkuus ja taloudellisuus ovat pääroolissa. Sosiaalipalveluissa näyttöön perustuvan käytännön omaksuminen on tärkeää, sillä se kannustaa kriittiseen ajatteluun tiedon käsityksestä, johon toimenpiteen vaikutus perustuu (Raunio 2010, 393). Sosiaalityössä näkökulmia tuloksellisuuteen on haettu ihmisten kokemusten ja koetun laadun kautta. Vaikuttavuutta tehokkuuden ja säästöjen kautta on vaikea mieltää sosiaalityöhön, jossa toimitaan ihmisten ongelmien parissa, jolloin myös eettiset periaatteet ovat tärkeässä roolissa. (Pohjola 2012, 10–11.) Sosiaalityön pohjimmainen perusta on moraalissa, siinä, mikä on oikein ja mikä väärin (Pohjola 2011, 215).

Valitettavasti asiakastyötä tekevät kohtaavat kuntapuolella resurssipulan, jolloin organisaation tarpeet ja odotukset ovat enemmän kuin mihin pystytään vastaamaan (Rousu & Holma 2004, 10). Organisaatio haluaa työntekijän, jolla on mittava ammatillinen osaaminen ja uudistuksen halu, jolloin saavutetaan tuloksellisempaa sosiaalityötä (Raunio 2003, 38). Työntekijät kentällä ovat täystyöllistettyjä ja työn kuormittavuus syö työntekijöiden työpanosta. Perustyön ohella ei ole juurikaan mahdollisuutta kehittävään ja rakenteelliseen työhön ja vaikuttavuuden vastuu on siirretty arkityön ulkopuolelle, erilaisten hankkeiden varaan. (Pohjola 2011, 213.)

Lastensuojelua on pyritty kehittämään tällä vuosituhanella monella eri tavalla. Kansallisen kehittämisohjelman ja siihen kuuluneen lastensuojelun kehittämisohjelman (2004–2007) idea oli huomioida kokonaisvaltaisuus. Uusittu Lastensuojelulaki (417/2007) toi tarkempaa määrittelyä asiakastyöhön ja sen määräaikoihin. Näiden lisäksi on toiminut Kansallinen sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisohjelma vuosina 2008–2011 (KASTE-hanke) ja vuosina 2012–2015 (KASTE II-hanke). (Forsberg & Ritala-Koskinen 2012, 162–163.)

Hankkeiden yhtenä tavoitteena on ollut työn vaikuttavuuden lisääminen ja samalla kustannusten laskeaminen parantaen asiakkaan sosiaalista asemaa yhteiskunnassa. Näyttää kuitenkin siltä, että hankkeisiin panostettaessa on perustyö jäänyt huomiotta. Jatkuviin projekteihin on siirtynyt suuri osa pätevistä ja kokeneista sosiaalityöntekijöistä, jolloin työntekijävaihtuvuus ja kokemattomuus alalla näkyvät häiritsevästi asiakastyössä. Muuttuvat työkäytännöt ja tietokatkot lisäävät epävarmuutta ja syventävät asiakkaan ja työntekijän välistä kuilua, jolloin myös asiakkaan oikeusturvan toteutuminen on vaarassa. Samalla nousee huoli sosiaalityön asiantuntemuksen ohenemisesta, sillä tuolloin asiantuntijuudella ei ole mahdollisuutta vahvistua yksilö- tai organisaatiotasolla. (Forsberg & Ritala-Koskinen 2012, 168; Heino 2011, 227.)

Lastensuojelu nähdään inhimillisenä työnä, jossa asiakkaiden elämäntilanteet ovat vaikeutuneet ja moniongelmat lisääntyneet. Merkitykselliseksi nousee työntekijän rooli, jolloin työssä onnistumiseen vaikuttavat työhyvinvointi, työkuormitus ja työolosuhteet. Kiire kuvaa hyvin sitä todellisuutta, mikä monissa lastensuojelun työntekijöissä vallitsee. (Rousu 2007, 19.)

Sosiaalityössä on opittu kokemusten kautta, että työssä tulee huomioida kokonaisuus, jolloin vaikutus näkyy aina yksittäistä asiakastapausta pidemmälle. Työntekijän tulee kantaa vastuu mahdollisuudestaan ja velvollisuudestaan vaikuttaa pidemmälle, aina rakenteellisiin muutoksiin asti. Tietoa asiakkaiden elinolosuhteista tulee toimittaa päätöksentekijöille asti, tilanteita ei voi jäädä murehtimaan pelkästään omassa työyhteisössään. (Pohjola 2011, 221.)

Tarkasteltaessa tulosten kautta työssä onnistumisia on hyvä muistaa, että ne eivät ole verrattavissa keskenään esimerkiksi eri perheiden parissa (Forsberg & Ritala-Koskinen 2012, 159). Pitää hyväksyä, että aina ei asiakasta pystytä auttamaan, aina ei onnistuta. Selkeitä vaikuttamisen välineitä ei ehkä ole kehittynyt, ei pystytä tuloksellisuuteen. Vai onko yksinkertaisuudessaan kyse siitä, että vaikka aina ei tuloksia synnykään, on kuitenkin olemassa taho, sosiaalityön ammattilaiset, jotka välittävät ja pitävät huolta niistäkin, joista kukaan muu ei enää välitä? (Jokinen, Juhila & Raitakari 2003, 165–166.)

Bardy ja Heino (2013) jakavat sosiaalityön palvelut kolmeen tasoon. Nykyään uudistuneen sosiaalihuoltolain avulla (ks. SosHL 1301/2014) pyritään kuitenkin saumattomaan työhön, jossa asiakkaita ei tarvitse enää luokitella ja jättää ilman palveluita, vaikka heitä ei olisi nimetty tietyn tason asiakkuuteen. On hyvä kuitenkin avata nämä kolme tasoa, jotta lastensuojelun erityisyys korostuu ja ym-

märretään, että lastensuojelutyö on erityispalvelua. Ensimmäisellä tasolla keskitytään lasten kasvuoloihin, jolloin lapsi-, nuoriso- ja perheväestön hyvinvointi, terveys ja elinolot ovat keskiössä. Toinen taso koostuu kaikille tarkoitetuista peruspalveluista, kuten päivähoidosta ja perusopetuksesta. Lastensuojelu kuuluu kolmanteen tasoon, yksilö- ja perhekohtaisiin palveluihin. Kaikkia tasoja tarvitaan, mutta pyrkimys toki on, että ensimmäisen ja toisen tason palvelut toimisivat niin hyvin, että kolmannen tason palveluihin olisi vähemmän tarvetta. Jos peruspalvelut ovat puutteellisia kasvaa lastensuojelun tarve. (Bardy & Heino 2013, 19, 33–34.)

Vastentahtoiset palvelut kuuluvat yksilö- ja perhekohtaisiin palveluihin, jolloin organisaatiolla on oikeus puuttua asiakkaan elämään, tarkoituksena kuitenkin suojata asiakkaan henkeä ja terveyttä. Lastensuojelussa puhutaan tuolloin esimerkiksi vastentahtoisesta huostaanotosta, jolloin lapsi itse ei kykene arvioimaan avun tarvetta. (Rousu 2007, 42.)

Lastensuojelun tarve asiakkaalla voi olla pitkäkestoinen tai tilapäinen, jolloin erilaisiin tarpeisiin vastataan räätälöidysti, asiakkaan tilanne huomioon ottaen, konkreettisilla tuilla sekä henkilökohtaisella palvelulla. Haastavaksi ja erityiseksi lastensuojelun työn tekevät konfliktitilanteet, joissa työntekijän tulee viime kädessä kantaa vastuu lapsen edun toteutumisesta, vaikkakin se sotisi lapsen vanhempaa vastaan. Välillä lastensuojelun työntekijä joutuu kohtaamaan myös yhteistyötahoilta eriäviä mielipiteitä, sillä he työskentelevät pelkästään lapsen vanhemman työntekijöinä ja näin ollen laittavat vanhemman edun ensisijalle. Muiden viranomaisien asiantuntija-asemaa ei tulla samalla tavalla kyseenalaistamaan kuin lastensuojelun työntekijän. Tunteet ovat suuressa roolissa työtä tehdessä työntekijän taiteilleissa tuen ja kontrollin välissä, yrittäen huomioida sekä lapsen että vanhemman tarpeet. Työ vaatii inhimillistä arvostusta asiakasta kohtaan ja luottamuksen saamista. (Bardy 2013, 20, 74; Heino & Sinko 2013, 126–127.)

Sosiaalityöltä odotetaan työn toimivuutta ja sen vaikuttavuutta. Yhteiskunta kattaa kuitenkin suuren joukon eri tahoja, kuten itse asiakkaan, toimintaorganisaation ja yhteistyökumppanit. Onnistumista tulee arvioida lapsi- ja perhekohtaisen työn lisäksi kokonaisuutena eri toimialoilla. (Rousu & Holma 2004, 17.) Lastensuojelussa tilivelvollisia ollaan erityisesti lapselle, sillä lastensuojelun tarkoitus on antaa lapsen elämäntilanteeseen sopivaa, tehokasta, apua ja tukea. Tuolloin voidaan puhua organisaation antamasta, parhaasta avusta, lapsen saadessa parhaimman hyödyn. (Rousu & Holma 2004, 10.) Tämän vuoksi voidaan joutua ristiriitatilanteeseen, jossa sosiaalityöntekijä ottaa velvollisuutensa selonteosta asiakkaalleen niin vakavissaan, että joutuukin itse ristiriitaan oman organisaationsa kanssa (Juhila 2009, 299).

Yksi sosiaalityön tärkeimmistä tehtävistä on myönteisten näkökulmien edistäminen. Onnistuneista asiakastapauksista, selviytymistarinoista, tulee kertoa eteenpäin ja avata niitä tapoja, joilla vaikeudet on kohdattu. (Miettinen 2000, 19.) On hyvä muistaa, että lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen koko elämään vaikutetaan, tehdään suuria päätöksiä. Kokonaisvastuu lapsen hoidon ja tuen järjestämisestä kuuluu juridisesti viimesijassa kunnan lastensuojelulle. Tuolloin ei voida puhua tavallisesta, yhteiskunnallisen palvelun käyttäjäasiakkaasta. (Rousu 2007, 19–20.)

Lastensuojelun tehtävää on kuvailtu hyvin vastuullisena, lapsen elämään vaikuttavana tehtävänä. Loppujen lopuksi työn idea on hyvin yksinkertainen. Tarkoituksena on onnistua, saavuttaa lapselle tavallinen elämä. (Ritala-Koskinen 2003, 113.)

3.4 Onnistumisen haasteet lastensuojelussa

Kukapa ei haluaisi onnistua omassa työssään, auttaa ihmisiä pärjäämään omillaan? Työ lastensuojelussa ei ole yksinkertaista eikä välineitä oteta vain hyllystä. Työtä hankaloittaa kuntien taloudellinen tilanne, työntekijäpula, riittämättömyyden tunne, keinottomuus, haastavat asiakastapaukset sekä asetelma joka lastensuojelun työntekijän ja asiakkaan välille muodostuu väistämättä. Tällä asetelmalla tarkoitan työntekijän valtaa.

Karen Healy (2000) on avannut tätä valtaa sellaisena auttamistyön keskeisenä teemana, jota työntekijä ei voi päästä pakoon. Healy näkee ammattilaisella olevan kolme eri valta-asemaa asiakkaaseen nähden. Ensimmäinen valtasuhde tulee keskiluokkaisesta asemasta, jolla tarkoitetaan työntekijän olevan yhteiskunnalliselta statukselta korkeammassa asemassa asiakkaaseen verrattaessa. Healyn mielestä keskiluokkalaisessa asemassa oleva henkilö haluaa säilyttää paremman asemansa alempiarvoista kohtaan, ei heikentää sitä. Toisena valtaongelmana Healy näkee työntekijän olevan hyvinvointiyhteiskunnan edustaja, joka voidaan nähdä asiakkaan auttajana, mutta joka ensisijaisesti pyrkii taistamaan erimielisyydet eriarvoisuuden noustessa esille. Kolmantena työntekijä voi hyödyntää omaa ammattiasemaansa vallankäyttönä asiakasta kohtaan. Työntekijä on monesti uskottavampi asiakastaan ollessaan asiantuntijan roolissa. (Emt., 72–73.)

Sosiaalityössä perimmäinen tehtävä on kuitenkin auttaa asiakasta selviytymään itsenäisesti kansalaisyhteiskunnalle asetetuista vaatimuksista. Tällä tarkoitetaan sosiaalistamista ja yhteiskuntaan aktivoitumista. (Juhila 2006, 90.) Sosiaalityön tehtävä sotii mielestäni Healyn kuvailemaa valtataistelua vastaan, sillä

siinä sosiaalityön ammattilainen laittaa itsensä asiakkaan edelle eikä tee työtä, jota hänet on palkattu tekemään. En kuitenkaan kiistä sosiaalityön vallankäyttömahdollisuutta, mutta itse näen sen kohdistuvan päätöksentekoon, jossa käsitellään asiakkaan tulevaisuutta. Esimerkiksi lastensuojelu on saanut paljon kritiikkiä päätöksenteosta, jossa helposti vastuunkantajan rooliin asetetaan työntekijä, vaikka todennäköisesti päätöstä asiakkaan elämästä onkin ollut tekemässä työntekijän ja asiakkaan näkökulman lisäksi johtavat viranomaiset sekä toisissa tapauksissa myös hallinto-oikeudet. Päätökset perustuvat asiantuntijatietoon, ei vain yhden ihmisen mielipiteisiin. (Heino, Kaatra, Korhonen, Possauner, Vuorio, 2005, 279–281.) Erimielisyyttä asiakkaan kanssa voi tulla, sillä asiakkaan yksityisyyteen on puututtu, asiakas ei näe toimineensa vastuuttomasti tai kokee, että hän ei ole saanut lain suomia etuuk- sia ja palveluita tai ne ovat olleet riittämättömiä. Juuri lastensuojelun väliintulot nähdään kaikkein vaikeimpina tilanteina, jolloin vastakkainasettelu asiakkaan kanssa tekee työstä erityisen haasteel- lista. (Juhila 2006, 96–98.)

Sirkka Rousu (2007) on tutkinut lastensuojelun tuloksellisuuden arviointia lastensuojelussa ja yllä- tyksekseen sai selville, että arviointi organisaatioissa tapahtuu monesti *sosiaalisen vaiston* varassa. Organisaatiossa pyritään sosiaalisen vaiston varassa tarkastelemaan organisaation omaa tilannetta, arvioimaan asiakaslähtöisen työn onnistumista, ennakoimaan uusia haasteita ja tarpeita ja sitä kautta organisaation tarkoitus on korjata ja kehittää omaa toimintaansa parempaan suuntaan. Toimintakult- tuuri on keskustelemaa ja siihen osallistuu johtoportaan lisäksi henkilöstö. Tällaisessa kulttuurissa ei ole tarkoitus toimia hätiköiden ja nopeasti vaan rauhassa miettiä ja tarkastella tilannetta ennen muu- tosten tekemistä. Asiakastyössä hoito- ja tukimenetelmien tunteminen ja toimivuus on tärkeitä työ- kaluja onnistumiseen, mutta yhtä tärkeään rooliin nousee myös asiakkaiden poluilla tulleiden selviy- tymismekanismien tunteminen. Juuri näiden mekanismien tunnistaminen ja nostaminen esille autta- vat ymmärtämään asiakkaiden selviytymistä ja sitä kautta päästään onnistumiseen eli tuloksellisen työn saavuttamiseen. Työntekijän kokemustiedon merkitys nousee. (274–275.)

Kirsi Juhila on kuvaillut sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välisiä suhteita neljään eri luokkaan. Val- lassa olevaan suhteeseen ei sosiaalityöntekijä pysty itse täysin vaikuttamaan, sillä kamppailu käydään poliittisen päätöksenteon, hallinnon ja julkisuuden kentillä. Yhteiskunnallinen ympäristö ja siinä val- litsevat näkemykset vaikuttavat vahvasti sosiaalityöhön. (2006, 262.)

Liittämis- ja kontrollisuhteessa asiakkaan elämänhallinnan vahvistaminen korostuu. Sosiaalityönte- kijän tehtävä on palauttaa asiakas takaisin yhteiskuntaan. Suhteessa on asetelma, jossa sosiaalityön- tekijä on tietävä osapuoli, asiantuntija, kun taas asiakas on vastaanottava osapuoli, jolle kerrotaan

muutoksen tarpeet, tavoitteet sekä miten ne saavutetaan. *Kumppanuussuhteessa* sosiaalityöntekijä toimii asiakkaan kanssa rinnakkain yhdessä ollen samalla tasavertaisia, jolloin molemmilla osapuolilla on oikeus saada äänensä kuuluviin ja huomioon otetuiksi. Sosiaalityöntekijä tuo keskusteluissa esille oman asiantuntijuutensa, mutta samalla myös asiakas nähdään oman asiansa asiantuntijana, jolloin neuvotellaan yhdessä parempaa muutosta asiakkaan elämään. *Huolenpitosuhteessa* sosiaalityöntekijä asettuu hoivaajan rooliin, huolehtien asiakkaan saavuttavan tarvitsemansa avun ja tuen. Tuolloin asiakkaasta tulee riippuvainen holhoojaansa kohtaan, jolloin vaarana on sosiaalityöntekijän liiallinen holhoavuus, eikä välttämättä näe asiakkaan oman toimijuuden mahdollisuutta. Viimeisenä suhteena Juhila on kuvaillut *vuorovaikutuksessa rakentuvan suhteen*, jossa asiakkaan ja sosiaalityöntekijän neuvottelun mahdollisuus korostuu. Asiakstapaamisilla molemmat työstävät itselle ja toisilleen identiteettejä. Yleistä on, että työntekijälle tulee tukijan ja kontrolloijan roolit ja asiakkaalle autettavan rooli. Asiakkaan identiteettiä kuvaa siis yleisesti jokin ongelma ja työntekijän identiteettiä kuvaa ongelman ratkaisija. Kaikissa suhteissa on varmasti hyvää, mutta samalla myös huonoa. Juhila itse korostaa kumppanuuden ja huolenpidon suhteita, jotka on hyvä muistaa taloudellisuuden ja tehokkuuden sekä yksilöiltä vaadittavan itseriittoaikautena. (Juhila 2006, 63–65, 99, 147–151, 171, 254, 262.)

Asiakkaan tilanteeseen puuttumista, interventiota, toteutetaan suhteissa. Jotta interventiossa onnistutaisiin, edellyttää se luottamuksellisen suhteen luomista työntekijän ja asiakkaan välille. (Bardy 2013, 216–217.)

3.5 Aiemmat tutkimukset

Uusinta tutkimustietoa lastensuojelusta antaa Sointu Kestilän kasvatustieteiden väitöskirja (2016) ”Nuoreksi aikuiseksi epävakaa kasvuympäristössä”, joka kertoo nuorten kokemuksia arjessa selviytymisestä ja kasvuolosuhteista lastensuojelulapsena. Kestilä tutki aihetta sekä haastatteleamalla nuoria että perehtymällä heidän asiakirja-aineistoon. Tavoitteena oli löytää uusia näkökulmia ja menetelmiä, jotta lastensuojelun avohuoltoa voitaisiin kehittää lapsikeskeisempään toimintaan. Vanhempien pitkittynyt tukeminen oli selvästi nähtävissä tutkimustuloksissa, jolloin lapsen aseman heikkous korostui. Valitettavaa oli, että lapsen edun edellyttämällä tavalla ei lapsen asemaa otettu riittävästi huomioon eikä lasten kokemuksia avohuollon tukitoimista selvitetty. Näin ollen vanhempien

oikeudet ja lapsen etu olivat keskenään ristiriidassa. Kestilä on kuvaillut, miten nuoret joutuivat kahden eri instituution heidän kuuluessaan sekä perhe- että lastensuojeluinstituutioon, jolloin aikuisen valta näkyi tuloksissa. (Kestilä 2016, 58–59, 181–184.)

Kestilän tutkimukseen osallistui kuusi nuorta, joista peräti viidellä oli useita kokemuksia sijoituksista perhehoitoon, joissa he olivat sijoitettuina eri perheisiin. Tutkimustulosten mukaan useat eri sijoitukset ovat vaikeuttaneet nuorten kiinnittymistä uuteen perheeseen. Huostaanottopäätösten tekemistä pitkitettiin, jolloin lyhytaikaisten sijoitusten määrä kasvoi, kun avohuollon tukitoimista ei ollut riittävä hyötyä. (Emt., 122–123.)

Leslie Wilsonin ja James Conroy'n (1999, 52, 58) tutkimuksessa haluttiin selvittää nimenomaan lapsilta itseltään heidän hyvinvointiaan sijaishuollossa asumisesta. Tutkimukseen osallistui peräti 1100 lasta vuosien 1993–1996 aikana. Keskeisiksi hyvinvoinnin kriteereiksi määriteltiin rakastetuksi tulemisen ja turvallisuuden tunne. Tutkimuksessa todettiin, että sijoitetut lapset ovat avainasemassa antamaan tietoa itsestään, mutta valitettavan usein heidät on jätetty huomioimatta asiassa. Tutkittu tieto sijoitetuista lapsista ei ole pelkästään hyödyksi lastensuojelussa vaan sen pitäisi olla välttämättömyys.

Lapsilta kysyttiin haastattelussa kaksi eri kysymystä ja molempiin kysymyksiin oli kolme eri vastausvaihtoehtoa. Lapsilta kysyttiin sitä, tuntevatko he itsensä rakastetuiksi (Are you loved?) ja tuntevatko he olevansa turvassa (Are you safe?). Vastausvaihtoehdot olivat "aina", "joskus" ja "ei koskaan". Arviolta neljä lasta viidestä vastasi "aina" molempiin kysymyksiin. Peräti 94% sukulaisperheisiin sijoitetuista lapsista tunsivat itsensä "varmimmin rakastetuiksi". Sijaisperheisiin sijoitetut lapset tunsivat itsensä 82% rakastetuiksi ja laitoshuoltoon sijoitetut huomattavasti vähemmän, vain 46% rakastetuiksi. Perhehoidossa olevista lapsista jopa 92% koki olevansa "aina turvassa", kun vastaava prosentti laitoshoidossa olevista lapsista oli vain 64%. Suurin osa lapsista koki olevansa tyytyväisiä omaan elämäntilanteeseensa haastatteluhetkellä. Haastateltavat lapset olivat 5–18 –vuotiaita. (Wilson & Conroy 1999, 58.)

Kati Hämäläinen (2012) on väitöskirjassaan "Perhehoitoon sijoitettujen lasten antamat merkitykset kodilleen ja perhesuhteilleen" haastatellut 20:tä perhehoidossa asuvaa 8–12 –vuotiasta lasta. Tämä on ensimmäinen väitöskirja, jossa tutkimukseen osallistuvat perhehoidon lapset ovat alle 12–vuotiaita. Hämäläinen halusi saada selville mitä lapset ajattelivat elämästään perhehoidossa ja minkälaisia näkemyksiä heillä oli sijaisperheessä asumisesta. Tuloksissa lapset pitivät entistä ja nykyistä kotiaan sidoksissa toisiinsa. Biologisiin vanhempiin pidettävä yhteyden tärkeys, verisiteiden merkitys, oli

selkeä lapsille. Muutokset kodin suhteen eivät olleet lapsille niin merkittäviä kuin perhesuhteissa tapahtuneet muutokset. (Emt., 9–10, 95, 122.)

Iso-Britanniassa (2004) on tutkittu perhehoidon hyöty- ja haittavaikutuksia sijoitettujen lasten ja biologisten vanhempien näkökulmasta. Kate Wilson, Ian Sinclair, Claire Taylor, Andrew Pithouse ja Clive Sellick tekivät tutkimusta sekä lyhyt- että pitkäaikaisesta perhehoidosta. Jo tutkimuksen alussa osattiin odottaa eriäviä tutkimustuloksia riippuen siitä, oliko kyse lyhyestä sijoituksesta, jolloin lapsi oli sijoitettuna kodin ulkopuolelle esimerkiksi viikon tai kun puhuttiin pitkäaikaisesta sijoituksesta, jolloin sijoituksen pituudessa puhuttiin vuosista. Lyhytaikaisissa perhesijoituksissa noin 80 prosenttia biologisista vanhemmista tekivät yhteistyötä viranomaisten kanssa ja tuolloin sijoitustilanteissa ei tarvittu pakkotoimia, vaan vanhempien kanssa nähtiin lapsen tilanne samalla tavalla, jolloin lyhytaikainen sijoitus katsottiin lapsen edun mukaiseksi. Tutkimustuloksissa positiivisena näkyi vanhempien uskallus myöntää saaneensa apua lapsen sijoituksella haastavaan kotitilanteeseen. Lasten suhtautuminen lyhytaikaiseen sijoitukseen oli kielteisempää, mutta tämä oli ymmärrettävää, sillä lapsille tieto sijoituksesta tuli yllättäen ja lapsi oli se, joka joutui siirtymään pois omasta kodista. (Emt., 21–22.)

Wilsonin ym. tutkimustuloksista selviää, että biologiset vanhemmat arvostivat lyhytaikaista perhehoitoa, lapset sen sijaan kohtuullisesti hyväksyivät perhehoidon. Tutkijoiden mukaan lyhytaikaisen perhehoidon hyöty saatiin tehostettua hyvällä sosiaalityöllä. Vain harvoin jouduttiin keskeyttämään lapsen perhehoito siirtämällä hänet laitokseen. Sekä vanhemmat että lapset eivät kokeneet lyhytaikaista perhehoitoa uhkana heidän omille perhesiteilleen. Valtaosa (yli 85%) lyhytaikaisista sijoituksista saavutti sille asetetut tavoitteet kokonaan tai ainakin useimmissa asioissa. (Emt., 21–22.)

Lastensuojelun perhesijoituksen onnistumista sosiaalityön kokemustietona on tutkinut Pirjo Vähämaa (2008, 1–3) lisensiaatintyössään ”Tavallisuutta epätavallisissa olosuhteissa”. Tutkimus keskittyy huostaan otettuihin lapsiin, jotka ovat sijoitettuna sijaisperheisiin. Vähämaa on tutkinut sosiaalityöntekijöiden työskentelyn pitkältä aikaväliltä kertyvää kokemustietoa, jota ei voida saada yksittäiseltä sijaisvanhemmalta tai yksittäisen asiakkaan kokemuksista. Perhehoitoon sijoitettaessa sosiaalityöntekijän ammattiosaaminen on tärkeämmässä roolissa kuin muita sijoitusmuotoja käytettäessä.

Tutkimustuloksissa Vähämaa esittelee kaksi rinnakkaista perhesijoituksen onnistumisen käsitteitä, tavallisuus ja ammatillisuus, joihin arviointityössään sosiaalityöntekijät ovat tukeutuneet omien kokemusten ja perhesijoituksen onnistumista pohtiessaan. Perhesijoituksen onnistumiseen vaikuttaa

monet eri tekijät; lapsen hyvinvointi, toimiva yhteistyö, sijoituksen tunnelma ja lopputulos. Sosiaalityöntekijän vastuu on suuressa roolissa, jolloin tarkoituksena on nähdä sijoituksen kokonaisuus, luoden pelisääntöjä ja toimien sovittelijana eri osapuolten välillä, unohtamatta toimia lapsen puolestapuhujana. Vähämaan mukaan onnistumista on helpompi arvioida pitkällä aikavälillä, työntekijän pysyessä samana koko lapsen lastensuojelun asiakkuuden ajan. Vähämaa kuvailee perhesijoitusta kompleksiseksi ja epävarmaksi kokonaisuudeksi, jossa riskitekijäksi nousee sosiaalityön lyhytjännitteisyys ja katkonaisuus. Tällä hän viittaa työntekijävaihtuvuuteen ja organisaatorakenteiden muutoksiin. (Vähämaa 2008, 3–5.)

Artikkelissa ”Sosiaalityötä menestystarinoiden tuolla puolen” on Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Suvi Raitakari (2003) halunnut julki sosiaalityöntekijöiden kokemuksia työnsä onnistumisesta, epäonnistumisesta, muutoksista ja vaikuttamisesta. Jotta sosiaalityö saisi enemmän arvostusta ekonomisessa kontekstissa, sen odotetaan olevan tehokasta ja tuloksellista, jolloin ihmiset tulisi muuttaa passiivisesta aktiiviseksi, syrjäytyneestä normaalikansalaiseksi tai päihteiden käyttäjästä päihteettömäksi. Sosiaalityöntekijät kuitenkin itse näkevät työnsä merkitykselliseksi, vaikka lopputulos ei aina olisikaan sellainen, johon sosiaalityöntekijä olisi halunnut työssään päästä. Sosiaalityö kuvaillaan pitkäksi aikamatkaksi, jossa asiakas ottaa monta askelta, toisinaan eteenpäin ja toisinaan taaksepäin. Työn onnistumista on vaikea mitata, mutta sosiaalityöntekijät ovat itse pystyneet katsomaan asiakkaan koko polkua ja hakemaan epäonnistumistenkin välistä onnistumisia, eli niitä pieniä askelia, joilla asiakas on päässyt elämässään eteenpäin. Toimiva ja avoin vuorovaikutus on artikkelin tärkein sanoma. Asiakkaan kanssa ollaan tietynlaisessa kumppanuussuhteessa, jossa sosiaalityöntekijä ei esitä kaikkietävää asiantuntijaa, vaan kuuntelee aidosti asiakasta ja pystyy tämän kanssa moniääniseen dialogiin. (Emt., 149–162.)

”Viisi vuotta huostaanotosta” on Tuija Erosen (2013) seurantatutkimus huostaan otettujen lasten institutionaalisista poluista sosiaalityöntekijöiden kokemusten kautta. Tutkimus on erittäin merkityksellinen nykysuomessa, jossa lastensuojelu on ajankohtainen keskustelun aihe. Lastensuojelun asiakkaiden poluista ja huostaanoton vaikutuksista ei juurikaan ole aiempaa tutkimustietoa. Keskustelu lastensuojelun vaikuttavuudesta on julkisuudessa näyttäytynyt pääosin kriittisenä. Erosen tutkimuksen päätulos kertoo kuitenkin onnistuneesta lastensuojelusta, unohtamatta kuitenkin epäkohtia. Työntekijöiden mukaan huostaanotolla on pystytty tukemaan lapsen selviytymistä (86%), joten sijoituksen on katsottu tuolloin onnistuneen lapsen kohdalla hyvin. Huolenaiheeksi tutkimuksesta selvisi sosiaalityöntekijöiden suuri vaihtuvuus, sillä peräti 16%:lla lapsista oli asiakkuuden aikana ollut enemmän

kuin neljä sosiaalityöntekijää. Huolta nousi myös nuoren itsenäistymisestä ja vähäisestä läheisverkostosta, sillä 17% lapsista oli kokenut asiakkuutensa aikana toisen biologisen vanhemman kuoleman. (Eronen 2013, 3–4.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS JA AINEISTON ANALYYSI

Toteutin tutkimuksen kirjoitelma-aineiston avulla pyytämällä jokaista työntekijää kirjoittamaan omin sanoin yhden kirjoitelman sekä onnistuneesta että epäonnistuneesta vastaanottoperhetoiminnasta (LIITE 1). Kirjoitelmia kerättiin yhden kunnan työntekijöiltä, jotka työskentelevät vastaanottoperheiden parissa (LIITE 3). Aluksi minun oli tarkoitus tutkia kahden eri kunnan työntekijöiden vastauksia, joissa molemmissa kunnissa vastaanottoperhetoiminta on ollut jo käytössä pidempään. Valitettavasti toinen kunnista perui osallistumisen tutkimukseeni juuri, kun minun oli tarkoitus lähettää kuntaan tutkimuslupahakemus. Olin siis käynyt jo etukäteen työyksikön esimiehen kanssa neuvotteluja siitä, että heidän työntekijät voisivat lähteä tutkimukseeni mukaan, kunhan tutkimuslupa-asiat olisivat ensin kunnossa.

Viime hetken peruutus oli tutkimukseni kannalta suuri pettymys, sillä en halunnut enää pitkittää pro gradu työtä valmistumista ja tämän vuoksi aineistoni jäi alkuperäissuunnitelmaa huomattavasti pienemmäksi. Koin, että uuden kunnan löytyminen tilalle olisi kuitenkin vienyt liian paljon aikaa, jolloin oma valmistumiseni olisi siirtynyt myöhempään ajankohtaan. Jälkiviisaana tiedän, että luotettavamman tutkimustuloksen saaminen olisi vaatinut suurempaa aineistoa. Lisäksi saamistani kirjoitelmista selvisi, että tutkittava aiheeni koettiin haastavana. Uskon, että aineistosta olisi tullut kattavampi, jos olisin hankkinut aineistoni työntekijöitä haastatteleamalla kirjoitelmien sijaan. Haastattelussa tutkijan on helppo suunnata tiedonhankintaa itselle mieluisaan suuntaan ja tehdä tarkentavia kysymyksiä (Hirsjärvi & Hurme 2008, 34).

Tutkimukseni ei ole eettisessä mielessä erityisen sensitiivinen, sillä se ei kohdistu sosiaalityön asiakasperheisiin vaan tutkimuksen kohteena ovat työntekijöiden näkemykset (Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto 2015a). Toki aina kun tehdään tutkimusta ihmisten parissa, on tärkeä muistaa ihmisen kunnioittamista ilmentävät arvot. Ensimmäisenä tulee kunnioittaa ihmisen itsemääräämisoikeutta osallistuuko tutkimukseen vai ei. Toisena tulee varmistua siitä, ettei tutkimukseen osallistujia joudu henkisen tai fyysisen vahingoittumisen uhan alle. Kolmanneksi tulee kunnioittaa tutkimukseen osallistujan yksityisyyttä ja myös suojella sitä. (Kuula 2011, 60–65.)

Olin positiivisesti yllättynyt, että osallistuvan kunnan työyhteisöstä viisi kuudesta työntekijästä vastasi kirjoitelmapyyntöni. Jokainen heistä kirjoitti myös kahdesta eri näkökulmasta eli sain yhteensä kymmenen kirjoitelmaa. Työntekijöiden kertomukset säilytin lukollisessa tilassa pro gradun tarkas-

tuksen valmistumiseen asti, jonka jälkeen tuhosin ne. Ensikertalaisena tutkimuksen tekijänä opin paljon aineiston tärkeydestä ja valmistelutyöstä ennen aineiston keräämistä. Vaikka olinkin informaatiokirjeessä (LIITE 3) pyytänyt vastaajia kirjoittamaan yhden kirjoitelman sekä onnistuneesta että epäonnistuneesta sijoituksesta vastaanottoperheeseen, sain ainoastaan yhdeltä vastaajalta suoraan ohjeen mukaiset kirjoitelmat. Jokainen vastaaja kyllä käsitteli aihetta molemmista näkökulmista, mutta osa vastaajista kirjoitti vain joko onnistuneen tai epäonnistuneen asiakastapauksen ja toista näkökulmaa he avasivat kertomuksissaan muulla tavoin.

Yksi vastaajista pohti erityisen tarkkaan tutkimuskysymystäni ja sitä, miten tutkittavaa asiaa voi mitata. Kirjoitelmassaan hän myös otti esille oman vastaanottokotitaustani ja pohti, että ”*olisi lähes absurdia kysyä laitossijoituksista onnistuneita ja epäonnistuneita*” (TT4). Työskentelen itse pienten lasten vastaanottokodissa esimiehenä, mutta en halunnut korostaa tätä tutkimuksessani, vaikka osasy aiheen kiinnostukseeni kumpuaakin työelämästäni. Olen kuitenkin yrittänyt pitää työminäni erillään opiskeluminästäni, jotta en tekisi niin helposti päätelmiä työuraani perustuen. Tietenkään työroolini ja kokemus lastensuojelusta eivät ole salaisuus, olin kertonut tämän tutkimukseeni osallistuvan työyhteisön esimiehelle, jolla oli mahdollisuus kertoa se edelleen alaisilleen. En kuitenkaan halunnut kirjoittaa sitä tutkimukseen osallistuneiden informaatiokirjeeseen (LIITE 3).

Aluksi olin yllä mainitusta kirjoitelmassa saamastani ”palautteesta” puolustelevalle kannalle ja yllätynyt, mutta sitten tajusin kirjoitelman kommentin olevan osa tutkimustulosta. Kyseinen työntekijä koki, että kirjoitelmapyyntöissäni esittämät kysymykset olivat vaikeita ja hän pohti millä tavoin aihetta voi tutkia, miten voidaan määritellä onnistunut ja epäonnistunut sijoitus. Yhteiskuntatieteellistä tutkimusta tehdessä on ilmeistä, että siihen liittyy eettisiä ongelmia ja kysymyksiä. Tutkimuksen kohdistuessa ihmisiin pidetään tutkimuseettisiä kysymyksiä vakavimpina. Tarkoituksena on eliminoida vaara, että tutkimus tuottaisi vahinkoa tutkittaville. Tutkijan tulee myös kiinnittää huomiota siihen, millä tavoin hän käsittelee ihmisiä tutkimuksen kohteina. Tutkijan tulee kunnioittaa tutkimukseen osallistuvia unohtamalla omat ennakkokäsitykset ja ymmärtämällä toisen ihmisen itsemääräämisoikeutta. (Alasuutari 2005, 17–18.)

Tutkimuksestani ei voi tunnistaa yksilöidysti tutkittavia henkilöitä. Tutkimukseen osallistuneet allekirjoittivat suostumuslomakkeen, jolla antoivat suostumuksensa kirjoitelmista saamieni tietojen käyttöön (LIITE 2). Tutkimukseen osallistuvan kunnan nimeä ei ole tarkoituksenmukaista julkaista vaan tälläkin tavalla tuen sitä, että vastaajien henkilöllisyys ei ole tunnistettavissa. Tutkimuksessa ei tutkita

kenenkään henkilökohtaista elämää vaan tutkimus keskittyy työntekijöiden näkemykseen tutkittavasta asiasta, jolloin tutkimus ei ole mielestäni liian henkilökohtaisuuksiin menevä. (Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto 2015b.) Minulla on tutkijana vastuu siitä, että kunnioitan tutkimukseeni osallistuneiden henkilöiden ihmisarvoa ja vaalin hyvää tieteellistä käytäntöä (Kuula 2011, 26, 32).

Tutkimusta tehdessäni yritin heittäytyä tutkivan opiskelijan rooliin ja tein itseni kanssa siinä todella paljon töitä, sillä jouduin alituisesti palauttamaan itseäni siihen, että pohjustan tietoa teoriaan ja saamiini vastauksiin, enkä omaan työkokemukseeni. Haasteellista tutkimusta tehdessä on pitää omat ennakkokäsitykset aiheesta poissa. Tarkoituksena on kunnioittaa kerättyä aineistoa ja sitä kautta tutkittavien näkemyksiä aiheesta. Luotettavuus ja rehellisyys ovat arvoja, joiden avulla tutkija pysyy oikealla polulla. (Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto 2015.)

Tutkimuksen tekoa on jossain määrin häirinnyt omalla työpaikalla tapahtuva kehittäminen, sillä laitoksen alasajoa on lähdetty viemään eteenpäin, tarkoituksena korvata pienten lasten vastaanottokoti vastaanottoperheillä vielä vuoden 2017 loppuun mennessä. Toisaalta olen saanut valtavasti vankkaa teoriapohjaa omaa työtäni ajatellen, joten olen pystynyt hyödyntämään tutkimuksen tekooni käyttämiä tunteja myös omassa työssäni. Lisäksi olen koko ajan ollut erittäin kiinnostunut tutkimusaiheestani koskien vastaanottoperhetoimintaa, jolloin aiheen tutkiminen on ollut mielekästä.

Tutkimukseni toteutin aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Kirjoitelma-aineistoni oli alkupe- räissuunnitelmaa huomattavasti pienempi, joten keskityin käymään saamaani aineistoa läpi useita kertoja lukemalla kirjoitelmia ja merkkäämällä tekemiäni havaintoja sekä yhtäläisyyksiä. Ensimmäisellä lukukerralla kiinnitin huomiota kiintymyssuhteeseen, joka näkyi selkeästi kertomuksissa ja joka on myös teoriaosuudessa viitekehyksenä tutkimukselleni. Kertomuksissa kuvailtiin paljon asioita lapsen edun näkökulmasta. Tärkeässä roolissa oli myös onnistuminen ja epäonnistuminen. Kirjoitel- mien perusteella analysoin, mistä koostuu onnistuminen ja mistä epäonnistuminen lyhytaikaisessa perhehoidossa. Analyysini kohdistuu siihen, millaiseksi ja miten työntekijät kirjoitelmiensa kautta tulevat määritellyksi onnistuneen vastaanottoperhetoiminnan. Aineiston avulla pyrin saamaan työn- tekijöiden näkökulmaa siihen, miten lapsen olisi mahdollista sijoittua onnistuneesti lyhytaikaiseen perhehoitoon. Aineistolähtöinen analyysi voidaan nähdä teorian rakentamisena empiirisestä aineis- tosta lähtien, jolloin tarkoituksena on edetä alhaalta ylöspäin. Tällä tarkoitetaan induktiivisesti raken- nettua teoriaa, jossa yksittäisistä havainnoista päästään yleisempiin väitteisiin. (Eskola & Suoranta 1998, 19, 83.)

Avaan onnistunutta vastaanottoperheteroimintaa aineistolähtöisesti teemoittelun avulla, työntekijöiden kirjoituksia tarkastelemalla. Tutkimuskysymykseni kannalta olennaisia asioita voi poimia aineistosta kätevästi teemoittelun kautta etsimällä aineistosta yhdistäviä seikkoja. Tämän avulla hahmotin selkeämmin aineiston yhtäläisyyttä. (Eskola & Suoranta 1998, 19; Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto 2015). Luokittelin aineistoa sen mukaan, mitkä asiat sieltä korostuivat eniten. Kolmeksi pääteemaksi olen ottanut onnistuneen ja epäonnistuneen sijoituksen arvioimisen vaikeuden, kiintymyssuhteen ja lapsen edun.

Kirjoitelmista tekemiäni havaintoja peilasin kiintymyssuhteen lisäksi käsitteelliseen viitekehykseeni onnistumisesta. Itse olin lähestynyt teoriaosuudessa onnistumista enemmän sosiaalityöntekijän näkökulmasta, joka tekee päätökset lapsen asioista. Aineistossa onnistumista kuvailtiin kyllä viranomaisnäkökulmasta, mutta enemmän lapsen edun toteutumisen kautta. Tämän vuoksi alaluku 4.3 nimesin lapsen eduksi. Kiintymyssuhdeteoria oli punaisena lankana itselläni aineistoa käsitellessä teoreettisesta viitekehystä johtuen. Vaikka lastensuojelulaki ei suoranaisesti käsittele kiintymyssuhdetheoriaa, näkyy se kuitenkin vahvana perhehoidon ensisijaisuudessa. Aineistostani kiintymyssuhteen tärkeys näkyi hyvin vahvana, tämän vuoksi alaluku 4.2 on kiintymisen tärkeys. Ensimmäiseksi alaluvuksi 4.1 nimesin onnistunut vai epäonnistunut sijoitus. Aineistooni ensi kertaa tutustuessani ajattelin, että tutkimukseni aihe oli liian vaikea. Useiden lukukertojen jälkeen löytyi kirjoitelmista enemmän yhtäläisyyksiä. Olen avannut vastaajien antamien esimerkkien ja pohdintojen avulla tutkimuksen aiheita. Sitaattien perässä käytän työntekijöistä lyhennettä TT ja olen numeroinut työntekijät yhdestä viiteen erotellakseni lainaukset toisistaan.

4.1 Onnistunut vai epäonnistunut sijoitus

Ensimmäisenä asiana kirjoitelmissa esiintyi tutkittavan aiheeni vaikeus, sillä ainoastaan yhden vastaajan kirjoitelmissa ei aiheen vaikeutta käsitelty. Vastaajat kokivat sekä onnistuneen että epäonnistuneen sijoituksen kuvailemista haastavaksi. Toisaalta jokin voi olla onnistunut, vaikka siinä olisi epäonnistumista mukana. Ja taas toisaalta jokin voi epäonnistua, mutta siinä nähdään myös paljon onnistumisen piirteitä. Tämä tuli voimakkaasti aineistoistani esille, sillä epäonnistumisen myöntäminen ja siitä kertominen ei näkynyt niin vahvasti aineistossa, kuin onnistumisesta kertominen.

”Vastaanottoperhesijoituksia ei voi selkeästi erotella onnistuneiksi tai epäonnistuneiksi” (TT1)

”Epäonnistunutta vastaanottoperhesijoitusta on haastava lähteä kuvailemaan...” (TT2)

”Mielestäni mitään sijoitusta ei oikein voi sanoa epäonnistuneeksi...” (TT5)

”Jokaikiselle sijoitukselle on joku syy, senpä vuoksi mielestäni ei voida mitata sijoitusta onnistuneena tai epäonnistuneena...” (TT4)

Vähämaa (2008, 22) on tutkimuksessaan todennut, että onnistumisia ja epäonnistumisia lastensuojelussa on helpompi arvioida vasta myöhemmin, kun interventiosta on kulunut aikaa. Lastensuojelun onnistuminen itsessään on laaja käsite, mutta arviointia tehdessä voidaan keskittyä esimerkiksi yhteen ajanjaksoon lapsen asiakassuhteessa. Tässä tutkimuksessa arviointi on rajattu lyhytaikaiseen perhesijoitukseen.

Tutkimuksessani kaksi vastaajista kirjoitti, että onnistunutta ja epäonnistunutta sijoitusta ei voi selkeästi erotella ja toinen heistä täsmensi, että hänen mielestään kaikissa sijoituksissa on sekä onnistuneita että epäonnistuneita asioita. Kaksi vastaajista taas oli sitä mieltä, että epäonnistunutta sijoitusta ei ole.

Toinen perusteli tätä aikaisemmalla pitkällä työurallaan lastensuojelulaitoksessa, jolloin hän koki perhehoidon laitoshoidon paremmaksi vaihtoehdoksi. *”Lapselle on aina hyväksi saada hoitoa kodinomaisissa olosuhteissa samoilta aikuisilta.” (TT3)*

Toinen heistä perusteli asiaa sillä, että *”jokaisesta (vastaanottoperhe)sijoituksesta on saatu arvokasta tietoa perheen olosuhteista” (TT5)*, tarkoittaen tällä sijoitettavaa lasta ja hänen perhettä.

Lyhytaikaisen sijoituksen aikana on tarkoitus selvittää lapsen ja hänen perheensä tilannetta ja antaa samalla lapselle hoito, kasvatus ja huolenpito oman kodin ulkopuolella. Huolta kuitenkin on herättänyt sijoitettavien lasten vaikeahoitoisuus ja arvioinnin toteuttaminen. Perhehoitajilla ei ole samantaista ammattitaitoa kuin lastensuojelulaitoksissa ja myös arvioinnin suorittaminen voi olla vaikeaa. (Saastamoinen 2010, 7; Vaattovaara & Maula 2010, 7–11.) Sijoitettava lapsi on traumatisoitunut jo pelkästään sillä, että hänet sijoitetaan pois omasta lähiverkostostaan. Itse sijoitusyyt voivat olla hyvinkin vakavia ja huolestuttavia. Sijoitettava lapsi voi oireilla todella vahvasti eikä näin ollen perhehoito ole aina lapselle oikea sijoituspaikka. (Saastamoinen 2010, 11.)

Aineistoni jokaisesta kirjoitelmasta selvisi, että perhesijoitus on yleisesti parempi vaihtoehto lapselle kuin laitossijoitus. Kirjoitelmaohjeessa olen pyytänyt työntekijöitä muistelemaan onnistunutta ja epäonnistunutta sijoitusta vastaanottoperheeseen. Työntekijät ovat verranneet perhe- ja laitossijoitusten eroja sekä onnistuneiden että epäonnistuneiden kirjoitelmien kautta. Yksi vastaajista kirjoitti mielipiteensä suoraan:

”Mielestäni vastaanottoperhesijoitus on lähestulkoon aina parempi kuin laitossijoitus” (TT1).

Muiden vastaajien kertomuksista asia tuli eri tavalla esille. Eräs vastaajista kuvaili miten *”vaihtoehtona vastaanottoperhesijoitukselle olisi ollut nuorten vastaanottokoti, jossa nämä asiat eivät olisi olleet niin itsestään selviä muiden rajummin oirelevien nuorten keskellä ja vaihtuvan henkilöstön hoidossa” (TT3)*. Vastaaja tarkoitti kyseisillä asioilla turvaa, rakkautta ja hyväksyntää, joita lapsi oli saanut kokea vastaanottoperheessä.

Lapsen ollessa vaikeahoitoinen häneen voidaan kohdistaa rajoitustoimenpiteitä lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi. Lastensuojelulain mukaan ainoastaan yhteydenpidon rajoitusta voidaan käyttää perhehoidossa. Tämän vuoksi vaikeahoitoinen lapsi joudutaan usein siirtämään perhehoidosta laitoshoittoon. Henkilökunnalla lastensuojelulaitoksessa on ammatillinen ote ja paremmat keinot tuolloin huolehtia lapsesta. (Saastamoinen 2010, 11; LSL 2007/417, 62–64§.) Samalla kuitenkin lapsesta huolta pitävien aikuisten määrä kasvaa, jolloin pysyvien kiintymyssuhteiden turvaaminen on haastavaa, vaikkakin laitoksessa nimetään lapselle omaohjaaja, jonka tarkoitus on keskittyä lapsen asioihin muita ohjaajia tarkemmin. (Kalland 2004, 136). Myös omasta aineistostani korostui perhehoidon vahvuus samoista, huolta kantavista aikuisista.

”Vastaanottoperheessä lapsesta huolehtivat samat tutut aikuiset, eikä vaihtuvat työntekijät.” (TT1)

”Lapsi nautti perheen yhteisistä hetkistä sekä vastaanottoperheen molemmilta vanhemmilta saamastaan huomiosta, turvasta ja rajoista.” (TT3)

Vastaanottoperhesijoituksen keskeyttäminen ja laitokseen siirtäminen tuli esille myös omasta aineistostani. Kertomuksista oli selkeästi todettavissa, että lapsen vaikeahoitoisuus on syynä vastaanottoperhesijoituksen keskeytymiselle. Kaikkien työntekijöiden kertomuksista ilmeni sama asia.

”Vastaanottoperheessä lasta ei voida fyysisesti rajata ja jos tämä on vaaraksi itselleen tai toisille, joudutaan lapsi siirtämään perheestä laitokseen.” (TT3)

”...hän on voinut olla niin epästabiili ja vaurioitunut jo tullessaan voperheeseen, ettei hän pysty siellä vastaanottamaan minkäänlaista huolenpitoa tai hoivaa...” (TT4)

”Sijoituksia vastaanottoperheeseen on jouduttu keskeyttämään mutta keskeytykset ovat johtuneet lapsen omasta reagoinnista perheessä. Joskus lapset ovat olleet liian haastavahoitoisia perhesijoitukseen.” (TT5)

”Sijoitus vastaanottoperheessä voi myös keskeytyä jos lapsi/nuori on liian vaikeahoitoinen, eikä sijoitusta perheessä voida jatkaa vaan lapsi siirtyy laitokseen.” (TT1)

Ajattelin ensin, että tuolloin voidaan puhua epäonnistuneesta sijoituksesta, mutta aineistoni työntekijät pystyivät näkemään onnistuneita ja hyviä asioita keskeytetystä sijoituksesta huolimatta. Oli hieno huomata, että vaikeahoitoista lasta ei laiteta omaan muottiinsa eikä sijaishuoltoapaikan vaihtumista pidetä epäonnistumisena. Olin yllättänyt työntekijöiden positiivisesta asenteesta, jossa perhehoidon vahvuus ja lapsen etu korostuivat.

”Lähtökohtaisesti kodinomaiset olosuhteet ja hoitajat ovat aina lapselle hyväksi, vaikka sijoitus syystä tai toisesta päättyykin.” (TT3)

”... jokaisesta sijoituksesta on saatu arvokasta tietoa perheen olosuhteista” (sijoituksen epäonnistumisesta huolimatta). (TT5)

Voiko epäonnistumisessa olla samaan aikaan hyvää? Ainakin tämän aineiston perusteella hyvyttä epäonnistumisesta haettiin eikä epäonnistunutta sijoitusta vastaanottoperheeseen nimetty aineistossa epäonnistumiseksi itse työssä. Epäonnistumiseen johtaneita syitä on aina hyvä pohtia ja niiden avulla voidaan mahdolliset virheet välttää tulevaisuudessa, niistä voidaan oppia.

Vähämaa on käsitellyt lisensiaatintyössään (2008) ruotsalaisten tekemää tutkimusta (Andersson, Aronsson, Hessle, Hollander & Lundström 2001) viidestä lastensuojelutapauksesta, jotka olivat epäonnistuneet. Kun tapauksia tutkittiin jälkikäteen, pystyttiin havaitsemaan tilanteet, joissa selkeä muutos huonompaan oli tapahtunut. Tällaista on kuitenkin hyvin vaikea havaita tai ennakoita lastensuojelun arkityötä tehtäessä. (Vähämaa 2008, 23–24.)

Positiivisena asiana aineistostani huomasin, että joissakin sijoituksissa lapsen tilannetta oli arvioitu moneen eri otteeseen ja sosiaalityöntekijä oli reagoinut näissä tilanteissa. Monesti voidaan ajatella, että laitoslapsi on laitoslapsi ja perhelapsi on perhelapsi, mutta sijoitusten aikana lasten tilanteet elää ja lasten käyttäytymisessä tapahtuu muutoksia. Esimerkiksi lapsen vaikeahoitoisuus ei välttämättä ole jatkuvaa tai lopullista. Miksi siis tuolloin lapsen pitää jäädä laitoshoidon, jos se ei ole enää lapsen edun mukainen sijoituspaikka?

”Joitakin kertoja lapsen sijoitus vastaanottoperheessä on jouduttu keskeyttämään... Joitakin kertoja lapsi on kuitenkin vielä palannut laitoksesta takaisin samaan vastaanottoperheeseen.” (TT3)

Tietenkin aina tulee huomioida lapsen tarpeet sijoituspaikkaa mietittäessä ja onko sijaishuoltoapaikan vaihdokset hyödyksi vai haitaksi lapselle, vaikka puhutaankin vain lyhytaikaisesta sijoituksesta (Saastamoinen 2010, 106). Aineistossani laitoksesta vastaanottoperheeseen palanneista lapsista kirjoittanut työntekijä korosti kuitenkin perhehoidon paremmuutta kodinomaisilla olosuhteilla ja pysyvillä aikuisilla, jolloin paluu vastaanottoperheeseen on ollut lapsen edun kannalta järkevämpi vaihtoehto kuin, että lapsi olisi jäänyt sijoituksen loppuajaksi laitokseen.

Lapsi voidaan siirtää myös perhehoidossa tarvittaessa toiseen perheeseen. Kaksi työntekijää kertoi kirjoitelmissa tilanteesta, jossa lapsi oli voitu siirtää toiseen vastaanottoperheeseen edellisen epäonnistuksessa keskeytykseen lapsen vaikeahoitoisuuden vuoksi. Työntekijät ovat kuvanneet tilanteita näin:

”Joskus vastaanottoperhe ei ole kyennyt vastaamaan lapsen tarpeisiin esimerkiksi tämän erityistarpeiden takia ja tämän takia lapsi on siirretty toiseen vastaanottoperheeseen.” (TT3)

”...lapsen näkökulmasta vastaanottoperhesijoitus epäonnistui, koska perhe (ja työntekijät) arvioi kykenevänsä hoitamaan lapsen siinä kuitenkin onnistumatta, jolloin lapselle suotta aiheutettiin pettymys ja hämmennys...”(TT2)

Kyseinen perhe oli ilmoittanut jo muutaman tunnin kuluttua sijoituksesta, etteivät he pystykään pitämään lapsesta huolta, sillä *”...he eivät voi vahtia tätä koko aikaa” (TT2)*. Lapselle kuitenkin järjestyi nopeasti toinen vastaanottoperhe, joka kykeni huolehtimaan lapsen loppusijoituksesta hyvin. Tässä sijoitustapauksessa ensimmäiselle perheelle oli tarkkaan kuvailtu, minkälaisesta lapsesta oli kyse ja että lasta tulisi vahtia koko ajan hänen erityispiirteiden ja vilkkauden vuoksi. Sijoitusta tarvitsevat lapset voivat olla hyvinkin haastavia, eikä vastaanottoperhe osaa välttämättä arvioida omia taitojaan ja jaksamistaan etukäteen.

Vastaanottoperheeltä ei vaadita sosiaalialan ammatillista koulutusta, jolloin perhesijoituksen ammatillinen heikkous laitossijoitukseen verrattaessa korostuu. Laitoksessa työskentelee moniammatillinen henkilökunta lasten parissa (Mantila, Mikkonen & Väinölä 2008, 122). Toisinaan vastaanottoperhe voi ottaa haasteellisen ja moniongelmaisen lapsen sijoitukseen pelkästään halusta auttaa ja ”pelastaa” lapsi parempaan paikkaan huonoista kasvuolosuhteista. Tuolloin perhe ei kuitenkaan pysty

ajattelemaan omia voimavarojaan realistisesti vaan perhe ajattelee enemmänkin tunteella. Sosiaalityöntekijällä ja vastaanottoperheille tukea antavilla työntekijöillä on tärkeä rooli, jotta lapselle löytyisi hänen tarpeisiinsa vastaava perhe. Parhaimmillaan onnistuneella vastaanottoperhesijoituksella lapselle turvataan oikeanlaiset olosuhteet, jolloin lapsen on helpompi kiinnittyä hänestä huolta pitävään perheeseen.

4.2 Kiintymisen tärkeys

Kertomuksista löytyi paljon positiivisia asioita vastaanottoperhesijoituksista, jotka poimin aineistoista ja laskin kuinka moni vastaajista oli maininnut kirjoitelmaansa saman asian. Kahdeksi tärkeimmäksi asiaksi kirjoitelmista tuli lapsen kiintymisen tärkeys perhettä kohtaan ja välittämisen tunne. Jopa neljä vastaajaa viidestä oli nämä kaksi asiaa maininnut.

”(lapsi)...saa vastaanottoperheessä parempaa hoitoa ja hänestä välitetään. Jos kyseessä on hyvin pieni lapsi, joka ei osaa itse kertoa, että asiat kotona ovat jollakin tavalla huonosti, niin hän hyötyy yleensä sijoituksesta saaden vastaanottoperheessä turvallisen kodin itselleen.” (TT1)

”Lapsi turvautui ja sai korjaavia kokemuksia vastaanottoperheen vanhemmalta kun kotilomien keskeydyttyä hän koki pettymystä oman vanhemman käytökseen, kyvyttömyyteen rajata lasta ja myös omaan rajattomuuteensa.” (TT3)

”Vastaanottoperhe, joka antaa lapselle huomiota ja hellyyttä sekä hoivaa, rajoja ja tasapainon tunnetta elämään, on vakauttava kokemus lapselle.” (TT2)

Tutkimukseni teoriaosuudessa olen käsitellyt kiintymyssuhdeteoriaa, joka mielestäni tukee perhehoidon ensisijaisuuden tärkeyttä. Tätä ajatusta tukee myös Pelastakaa Lapset ry:n tekemä kehittämistyö lyhytaikaisesta perhehoidosta, jossa kiintymyssuhdeteoria ja lapsen traumatisoituminen on tietopohjana perhehoidon aseman vahvistamisessa (Vaattovaara & Maula 2010, 5, 20).

Lastensuojelulaki ei suoranaisesti käytä kiintymyssuhdeteoriaa perusteluina lapsen suojelulle vaan avaa yksityiskohtaisemmin mitä lapsen tilanteessa tulee ottaa huomioon. Tällä tarkoitan laissa esiintyvää kohtaa ”turvata tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi” (LSL 2007/417, 1–2§). Laki kuitenkin määrittelee lapsen ensisijaiseksi sijaishuoltopaikaksi perhehoidon (LSL 2007/417, 50§). Tämä tukee kiintymyssuhdeteorian näkemystä lapsen edun toteutumisesta (Kts. Hughes 2006). Sijoitettaessa lapsi kodin ulkopuolelle pyritään täyttämään lastensuojelulain edellyttämät, lapsen hoidossa ja huolenpi-

dossa koetut puutteet (Saastamoinen 2010, 11). Kiintymyssuhteen näkökulmasta on tärkeää, että lapsen tarpeisiin vastaa sama henkilö. Tuolloin lapsi kokee olonsa turvalliseksi, hänestä välitetään ja hänellä on sijoituspaikassa henkilö, johon hän voi kiintyä. (Kalland 2004, 136.)

Kiintymyssuhteen tärkeys näkyi aineistoni kirjoitelmissa, vaikka sana kiintymyssuhdeteoria ei siellä näkynyt. Kirjoitelmat olivat vapaamuotoisia ja niissä aiheita ei käsitelty niinkään teoreettisesta näkökulmasta vaan käytännönläheisesti. Tutkijana minun tehtäväni oli poimia kirjoitelmista asioita, jotka pystyin teorian avulla liittämään esimerkiksi kiintymyssuhdeteoriaan. Välillä kuitenkin asioista oli kirjoitettu myös niiden omilla termeillä.

Yhdessä kirjoitelmassa työntekijä koki, että onnistuneessa sijoitustapauksessa ”lapset pystyivät muodostamaan kiintymyssuhteen vastaanottoperheeseen”. (TT5)

Tämä lause kiteyttää lyhytaikaisten perhesijoitusten tärkeyden, sillä teoria ja käytäntö kohtaavat. Vielä hienompaa oli saada tällaista palautetta sijoitetulta lapselta, palaute tuli kirjoitelman kautta, jossa työntekijä kirjoitti näin:

”Lapsi kertoi jo melko pian sijoituksen alettua kokevansa olevansa vastaanottoperheen jäsen”. Lapsi oppi noudattamaan sääntöjä ja ymmärsi niiden merkityksen vaikka ikänsä puolesta normaalistikin niitä vastaan välillä kapinoi.”(TT3)

Kyseisen lapsen sijoitus vastaanottoperheessä kesti lähes vuoden ja sijoituksen aikana sekä biologisen vanhemman että lapsen toiveesta suunnitelmallista huostaanottoa alettiin valmistella. Lyhytaikaiseksi sijoitukseksi vuosi on todella pitkä aika, valitettavaa onkin, että sijoitusprosessit ovat aikaa vieviä (Kalland 2004, 136; Lastensuojelun käsikirja 2016a). Kirjoittaja kuitenkin kokee, että sijoitus oli onnistunut.

”Vaikka sijoitus oli pitkä vastaanottoperheessä, oli aika silti myös hyväksi juuri tälle lapselle. Lapsi sai tutuissa ja turvallisissa oloissa luoda uuden pohjan elämälleen ja kehittyä oikeaan suuntaan. Lapsen on helpompi asettua pitkäaikaiseen sijaisperheeseen kun ”pohjatyö” on tehty”. (TT3)

Toisaalta Kati Hämäläisen väitöskirjassa (2012) on todettu, että lyhytaikaisesti sijoitetulla lapsella voi olla myös etäinen suhde sijaisvanhempiansa. Lapsi käy olemassa hetken sijaisperheessä ja lähtee sitten takaisin kotiinsa, tuttujen perhesuhteidensa pariin. Lapsi ymmärtää sijoituksen lyhytaikaisuuden, jonka vuoksi hän voi muodostaa jopa tietoisesti etäiset suhteet sijaisperheen jäseniin. (Emt., 172.) Aina ei tietenkään lyhytaikaisen sijoituksen aikana tapahdu kiintymystä vastaanottoperheeseen.

Toisinaan sijoitukset voivat olla pituudeltaan niin lyhyitä, että lapsi ehtii jo palata omaan kotiinsa ennen kuin on asettunut aloilleen. Lyhytaikainen sijoitus voi lyhimmillään olla vain vajaan vuorokauden mittainen ajanjakso. Toisinaan lapsella voi olla niin kova kaipuu kotiin, että kiintyminen sen vuoksi on mahdotonta.

Tutkimukseeni osallistuneiden kirjoitelmissa vastaanottoperhesijoituksen onnistumisen vahvuuksina nähtiin myös samat aikuiset, malli tavallisesta perhe-elämästä, turva, hoiva, rajat ja tasapainon tunne. Nämä kaikki asiat mainittiin kolmessa eri kirjoitelmassa. Tavallinen perhe-elämä ei ole lastensuojelulapselle selviö. Kertomuksessa tavallista perhe-elämää on kuvailtu näin:

”...vastaanottoperhesijoituksessa lapsella on aina mahdollisuus esim havaita tai opetella ns tavallista perhe-elämää mihin kuuluisi säännölliset ruoka-ajat, peseytyminen ja esimerkiksi lakanat sängyssä ja yöpuvun vaihtaminen.” (TT4)

Kaksi mainintaa tuli kodinomaisuudelle, perheeseen asettumisen helppoudelle, vertaistuen saamiselle muilta sijoitetuilta lapsilta, huomion saamiselle sekä huolenpidolle. Yksi vastaajista kirjoitti vertaistuen olevan mahdollisuus lapselle:

”Toisinaan vastaanottoperheessä saattaa olla myös toinen tai toisia sijoitettuja lapsia jolloin lapsella voi olla mahdollisuus vertaistukeen, tai perheessä saattaa käydä tukilapsia tai entisiä sijoitettuja jolloin lapsen ajatusmaailma esim oman tilanteensa ainutkertaisuudesta tai tulevaisuudesta saattaa muuttua”. (TT4)

Vertaistukea ei aineistossani nähty pelkästään positiivisena asiana. Toinen vastaaja kirjoitti vertaistuesta näin:

”Toisaalta vastaanottoperheessä voi olla myös muita sijoitettuja jotka antavat lapselle/nuorelle huonoa mallia käyttäytymällä huonommin kuin kyseinen lapsi on aiemmin käyttäytynyt.” (TT1)

Aineistossani mainittiin vastaanottoperheen hyvinä asioina myös hellyyden tärkeys ja perheen yhteiset hetket. Periaatteessa kaikki positiiviset asiat, joita kertomuksissa kuvailtiin vastaanottoperhetöinnistä, voidaan kiteyttää kuuluvaksi kiintymyssuhdeteoriaan (ks. Hughes 2006). Turvallisesti kiinnittynyt lapsi uskaltaa näyttää omia tunteitaan ja tarpeitaan, tietää voivansa turvautua hänestä huolta pitävään aikuiseen ja tuntee olevansa huolenpidon arvoinen (Kalland 2004, 131).

Leslie Wilsonin ja James Conroy'n (1999) tutkimuksessa selvitettiin lapsilta itseltään heidän hyvinvointiaan sijaishuollossa asumisesta. Keskeisiksi hyvinvoinnin kriteereiksi määriteltiin rakastetuksi tulemisen ja turvallisuuden tunne. Tutkimustulokset olivat positiivisia ja jopa yllättäviä. Niistä selvisi se, että lapset voivat hyvin, vaikka he ovat joutuneet muuttamaan pois biologisten vanhempiensa luota. Tutkimuksen kautta näyttää siltä, että lasten hyvinvointi oli parempaa perhehoidossa kuin laitoshoidossa. (Emt., 52, 58.)

Myös Hämäläinen kuvailee sijoitetulle lapselle muodostuvan sijaisperhesuhteissaan turvallisia arki-suhteita. Lapset itse kuvailevat sijaisvanhempien huolehtivan heidän perustarpeistaan arjessa ja pitävät näitä suhteita turvallisempina kuin suhteitaan biologisiin vanhempiinsa. Lastensuojelulla on arvokas mahdollisuus tarjota sijaishuollossa olevalle lapselle korjaavia kokemuksia hänen kiintymyssuhdehäiriönsä huomioon ottaen. (2012, 156.)

Sijoitus voi monesti myös leimata lapsen, sillä riittämättömän tiedon vuoksi ennakkoluulot kasvavat ja asenne sijoitettua lasta kohtaan on vääristynyt. Jokaisen leiman takana on lapsi, joka tarvitsee yhtä lailla muiden lasten tapaan hoivaa ja huolenpitoa. Leimansa vuoksi lapsi kokee syyllisyyttä ja häpeää ja vaarana on syrjäytymisen riski. (Vario ym. 2013, 18–19.) Tuolloin lapsen osallisuus ja turvallisuuden tunteen luomisen tärkeys korostuvat. Syrjäytynyt lapsi on usein myös kiintymyssuhteen häiriön omaava eikä lapsi osaa itse auttaa itseään. (Bardy 2001, 68–71.) Esimerkiksi vertaistuki muilta kohdalotovereilta auttaa lasta ymmärtämään, että hän ei ole ainoa tilanteessaan. (Vario ym. 2013, 19.)

Onko sijoitus kuitenkin aina lapselle paras vaihtoehto? Toisaalta lastensuojelulaki antaa hyvin selkeät ohjeet siihen, milloin sijoitus tulee tehdä ja sitä kautta turvataan lapsen edun toteutuminen (ks. LSL 2007/417, 37§, 38§). Osaako lapsi itse arvioida, mikä olisi hänen näkökulmastaan hänelle parasta? Yleisesti ottaen lapsi on lojaali vanhempaansa kohtaan ja haluaa pysyä omassa kodissaan, oli kotitilanne miten paha tahansa (Pölkki 2004, 299). Tästä kertoo myös se, kun kuvailemme, miten traumatisoitavaa kiireellinen sijoitus voi lapselle olla. Yhdessä kirjoitelmassa työntekijä pohtii onko onnistumisen mittari se, miten paljon lapsi reagoi sijoituksen aikana:

”Millä määreellä vastaanottoperhesijoituksen onnistumista mitataan? Silläkö miten vakaita, onnellisia tai rauhallisia lapset ovat vastaanottoperhesijoituksessa vai sillä kuinka paljon lapsi siellä uskaltaa ”raivota” ja niin purkaa paha oloaan?” (TT4)

Vai onko kotoa poislähdön aiheuttamat tuntemukset vain normaali reagointi asialle? Mielestäni kuka tahansa reagoisi siihen, kun joku toinen päättää tulevaisuudesta puolestasi ja siirtää sinut pois omasta

kodistasi. Sijoitetut lapset kokevat Hämmäläisen mukaan verisiteistä muodostuvan perheen lasten oikeaksi ja omaksi perheeksi. Sijoituksen aikana lapset ikävöivät biologista perhettään ja haaveilevat yhteisen tulevaisuuden mahdollisuudesta biologisten perheenjäseniensä kanssa. (2012, 122.)

4.3 Lapsen etu

Lyhytaikaisessa sijoituksessa pyritään aina palauttamaan lapsi takaisin omaan kotiinsa, tarvittaessa avohuollon tukitoimien varassa. Sijoitusta ei ole tarkoituksenmukaista pitkittää vaan pyritään siihen, että lapsen sijoitusjakso pois kotoa minimoitaisiin mahdollisimman lyhyeksi. Sijoituksen aikana karotetaan riittäviä tukitoimia kotiin annettavaksi tai selvitetään lapsen mahdollisen huostaanoton tarvetta. (LSL 2007/417, 38§; Upanne 2004, 341). Kaksi tutkimukseeni osallistuneista vastaajista käytti termiä ”epäonnistunut sijoitus” kertoessaan sijoituksen vastaanottoperheessä venyneen liian pitkäksi ilman, että lapsen tilanteen selvittelyssä tapahtui mainittavaa muutosta.

”Sijoitus voi olla epäonnistunut esim. silloin, jos avohuollonsijoituksia jatketaan kerta toisensa jälkeen ja sijoitus venyy pitkäksi, eikä niiden aikana tapahdu mitään konkreettista.” (TT1)

”Joskus perhesijoituksessa lapsen tilanne ei etene juurikaan. Sijoituksen epäonnistuminen johtui lähinnä järjestelmästä, joka ei toiminut tämän lapsen sijoituksen kanssa.” (TT5)

Toisinaan ongelmaksi voi muodostua sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus. Lapsen tilanteen arvioiminen on vaikeampaa, kun perhettä ei tunneta (Eronen 2013, 74). Esimerkiksi uudella työntekijällä ei ole muuta kuin aiemmin tehdyt dokumentoinnit päätöksenteon turvana. Niistä ei uudelle työntekijälle jäseny kokonaiskuvaa asiakkaan elämästä, vaan enemmänkin otteita kohtaamisista, merkittävistä tapahtumista ja päätöksistä. (Kääriäinen 2006, 45, 48.) Lastensuojelussa sosiaalityöntekijä dokumentoi asiakkaan prosesseja koskevaa tietoa, mutta ajan puutteen vuoksi dokumentointi on usein puutteellista ja tärkeää tietoa jää muilta saavuttamattomaan tilaan, työntekijän kokemuspääomaksi. Tätä kutsutaan hiljaiseksi tiedoksi. Tämä tieto on yleensä hyvin merkityksellistä tietoa ja se nivoaa yhteen asiakkaan elämänsä kaarta. Se auttaa työn teossa, vaikeiden päätösten äärellä. (Yliruka 2000, 30.) Työntekijän on helpompi antaa tutusta asiakkaastaan tietoja inhimillisen muistinsa varasta, kuin katsoa tiedot tuntemattomamman asiakkaan dokumentoinnista (Pösö 2010, 330). Kokemustiedon avulla saavutetaan asiakkaaseen suurempi luottamus ja yhteistyön tekeminen helpottuu. Asiakkaastakin tuntuu, että häntä kuunnellaan ja hänet tunnetaan. Suhde rakentuu ja siitä tulee ajan saatossa toimivaa, kun

taas työntekijän vaihtuvuus nähdään asiakkaan kokemana negatiivisena asiana. (Ritala-Koskinen 2003, 104–106; Valokivi 2002, 174–176.)

Parhaimmillaan dokumentointi voidaan nähdä kaikkien osapuolten ollessa tyytyväisinä. Työskentely on johdonmukaista ja tavoitteellista, jolloin onnistumisten saavuttaminen asiakastyössä on todennäköisempää ja samalla myös kunnallisella tasolla pystytään näyttämään vaikutuksia dokumentoinnin avulla, jolloin työ on tuloksellisempaa. (Morén 1999, 333.) Valitettavasti työn dokumentointiin ei ole valtakunnallisia ohjeita, vaan pidetään itsestään selvänä, että jokainen työntekijä sen hallitsee oikealla tavalla. Tästä johtuen käytännöt asiakirjoittamisessa eri kunnissa ja jopa eri työyhteisöissä on kirjavaa. (Kääriäinen 2006, 49–50.)

Sijoituksen aikana lapsen etu on pitää yhteyttä omiin vanhempiinsa ja lapselle muihin läheisiin ihmisiin (Saastamoinen 2010, 135). Myös tutkimukseni kirjoitelmissa korostui biologisten vanhempien rooli ja lasten mahdollisuus tavata vanhempiaan. Selkeä yhteys onnistuneella sijoituksella oli siihen, kun biologiset vanhemmat olivat tyytyväisiä sijoitukseen ja yhteydenpitoon. Kolme vastaajaa korosti biologisten vanhempien ja sijoitetun lapsen välistä, säännöllistä yhteydenpitoa.

”Perusonnistunut vastaanottoperhesijoitus on mielestäni sellainen... jona aikana lapsi tapaa vanhempiaan...” (TT2)

”Lapset tapasivat sijoituksen aikana säännöllisesti vanhempiaan tuetusti.” (TT5)

Vastaanottoperheen tehtävä ei ole pelkästään huolehtia sijoitetusta lapsesta, sillä myös biologiset vanhemmat ovat sijoitusprosessissa vahvasti mukana. Hyvistä väleistä biologisten vanhempien ja vastaanottoperheen välillä kertoo yhdestä kirjoitelmasta esiin noussut, vastaanottoperheen antama tuki sijoitetun lapsen vanhemmalle:

”Lapsen vanhempi tukeutui lapsen lomien aikana vastaanottoperheeseen ristiriitatilanteissa ja sai myös itse tukea vanhemmuuteensa vastaanottoperheeltä.” (TT3)

Lyhytaikaisen perhehoidon yhtenä haasteena on biologisten vanhempien suhtautuminen siihen, kun joku toinen aikuinen huolehtii ”minun lapsestani”. Laitossijoituksessa työntekijät vaihtuvat eikä lapsi ole saman ihmisen huolehdittavana ympärivuorokautisesti, jolloin kiintymystä ei pääse niin helposti syntymään. Tämän vuoksi lyhytaikaisessa perhehoidossa yhteistyön tekeminen biologisen vanhempien kanssa on tärkeää, jotta lapsella on lupa olla sijoitettuna perheessä. (ks. Kalland & Sinkkonen

2001) Tarve- ja suhdekoulukuntien avulla on lastensuojelussa pohdittu yhteydenpidon ristiriitoja sijoitetun lapsen ja biologisen vanhemman välillä. Lyhytaikaisissa sijoituksissa suhdekoulukunnan ajattelumalli tukee yhteydenpidon tärkeyttä lapsen yleensä palatessa sijoituksen jälkeen takaisin omaan kotiinsa. (Ks. Pösö 2004, 208–209.)

Iso-Britanniassa tehdyssä tutkimuksessa lyhytaikaisesti sijoitettujen lasten vanhemmat eivät nähneet vastaanottoperhettä uhkana omille perhesiteilleen ja siellä vanhemmat arvostivat perheisiin tehtyjä, lyhytaikaisia sijoituksia laitoshoidon sijaan. (Wilson ym. 2004, 21–22.) Myös omassa tutkimuksessani neljä vastaajaa korosti yhteistyön tärkeyttä biologisten vanhempien kanssa. Yksi työntekijä kuvaili asiaa näin:

”jos vanhemmat hyväksyvät lapsen sijoittamisen ja tämän myötä yhteistyö vanhempien kanssa toimii, on lapsen yleensä helpompi asettua ja kiintyä perheeseen.” (TT1)

Myös lapsella voi olla vaikeuksia hyväksyä omaa sijoitustaan perheeseen ja sopeutua sinne. Lapsen epätietoisuus sijoituksen kestosta ja tulevaisuuden tapahtumista voi esimerkiksi vaikuttaa lapsen asetumiseen vastaanottoperheeseen. Yleisesti ottaen lapsi on lojaali vanhempaansa kohtaan ja haluaa pysyä omassa kodissaan, oli kotitilanne miten paha tahansa (Pölkki 2004, 299). Tuolloin lapsi voi keskittyä siihen, että hän kestää olla sijoituspaikassaan esimerkiksi kiireellisen sijoituksen 30 vuorokautta.

”...sijoitustilanteessa sosiaalityöntekijä on voinut kertoa hänelle että tämä kiireellinen sijoitus on nyt 30 vrk jolloin lapsi/nuori on koko voperhesijoituksen (vastaanottoperhesijoituksen) ajan tukeutunut siihen että mä olen täällä vaan tän 30 päivää ja palaan kotiin.” (TT4)

Lapsen osallisuus tulisi olla itsestään selvyys lastensuojelussa. Kestilän (2016) tutkimuksessa varsinkin lapseen liittyvässä päätöksenteossa lapsen osallisuus jäi vähälle. Lapsen kanssa ei myöskään keskusteltu eikä hänen asioistaan tiedotettu lapselle riittävästi. (Emt., 152–153.) Viranomaisen tehtävä on ottaa lapsen näkökulma huomioon ja pidettävä lapsi ajan tasalla häntä koskevien päätösten suhteen. Kun lastensuojeluasia on lasta koskeva, on lapsi tuolloin asianosainen. Lapsi ei silti tee päätöksiä häntä koskevista toimista vaan lastensuojelu yhdessä vanhempien kanssa on vastuussa lapsen edun toteutumisesta. (Saastamoinen 2010, 65–72.)

Eräs aineistoni vastaajista kertoi esimerkin epäonnistuneesta sijoituksesta, jossa voidaan sanoa, että lastensuojelu yritti kaikin tavoin tukea vanhempia, jotta lapset olisivat voineet jäädä kotiin asumaan. Valitettavaa on, että tuossa tapauksessa oli täysin unohdettu lapset ja heidän etunsa.

”Heillä oli yksi kiireellinen sijoitus äidin heitteillejätön johdosta. Tämän jälkeen vanhempien voimavarojen puutteellisuudesta johtuen lapset sijoitettiin jälleen vastaanottoperheeseen, jossa he viettivät puoli vuotta epätietoisuudessa. Tämän jälkeen he kävivät perhekuntoutuksessa äidin kanssa, joka jouduttiin keskeyttämään ja lapset palasivat jälleen vastaanottoperheeseen. Lapset viettivät jälleen epätietoisuudessa lähes puoli vuotta, jonka jälkeen he siirtyivät perhekuntoutukseen isänsä kanssa, joka jouduttiin myös keskeyttämään johtuen isän väkivaltaisuudesta. Tämän jälkeen lapset sijoitettiin jälleen vastaanottoperheeseen, joka tällä kertaa oli lapsille uusi perhe.” (TT2)

Lastensuojelussa pyritään tekemään yhteistyötä vanhempien kanssa, vanhempien rinnalla, jolloin vanhemmille myös annetaan useita mahdollisuuksia perheen yhdessä pysymisen mahdollistamiseksi (Bardy 2001, 64.) Missä menee se raja, että mahdollisuuksia ei enää anneta vanhemmalle vaan lapselle? Milloin on lapsen aika, lapsen mahdollisuus parempaan elämään? Jokainen lastensuojelun asiakkuus on erilainen, ainutlaatuinen, eikä tämän vuoksi asiaan ole oikeaa vastausta (emt., 2001, 65).

Johanna Hurtigin (2003) mukaan lastensuojelutyön käynnistyttyä perheessä voi tuki jatkua vuodesta toiseen palvelujen limittäisenä ketjuna, vaikka lasten tilanteet pysyvät lähes samankaltaisina ja lapset kärsivät pitkään ennen kuin saavat apua (ks. Pölkki 2004, 294). Vaikka edellinen kirjoitelmista otamani työntekijän sitaatti asiakasperheen pitkittyneestä tukemisesta ei annakaan kuvaa lapsen edusta, on vastaaja silti kertomuksessaan kuvaillut vielä lopuksi, että:

”...toisaalta tässä tapauksessa voidaan nähdä myös vastaanottoperhe ainoana eheyttävänä ja vakauttavana tahona kaiken muun epävarmuuden seassa.” (TT2)

Työntekijä on osannut katsoa asiakasperheen tapahtumia monesta eri näkökulmasta ja löytänyt tapahtumista myös jotain hyvää. Lapset olisi voinut olla sijoitettuna myös laitoksessa, jolloin lasten tukeminen olisi tapahtunut monen eri työntekijän kautta eikä heillä olisi ollut sellaista mahdollisuutta kiinnittyä yhteen tai kahteen aikuiseen, joilta hakea turvaa ja tuttuutta. (Ks. Kalland 2004, 136.)

Valitettavaa on, että kyseisessä asiakastapauksessa lapset joutuivat kokemaan kaksi eri perhettä lyhytaikaisten sijoitusten aikana. Lapsilla oli yhteensä kolme sijoitusta vastaanottoperheisiin, joista kaksi ensimmäistä oli samaan perheeseen ja kyseiset sijoitukset tuohon perheeseen olivat yhteensä

melkein vuoden pituisia. Vastaanottoperhe oli jo tuolloin tarjoutunut alkamaan lapsille sijaisperheeksi, mutta viranomaiset halusivat vielä tukea isää antamalla tälle mahdollisuuden siirtyä lasten kanssa perhekuntoutukseen. Lopulta kun tämä tukimuoto ei onnistunut, lapset siirtyivät uuteen vastaanottoperheeseen ja sieltä pitkäaikaiseen sijaisperheeseen.

”Lapset oireilivat ja ikävöivät vanhaa vastaanottoperhettä.” (TT2)

Lasta sijoitettaessa moneen kertaan hänen kehityksensä vaurioituu, vaikka lapsi olisi sijoitettuna perhehoitoon. On vaikea määritellä milloin lapsi tulee missäkin asiakastapauksessa ottaa huostaan, mutta täytyy myös ymmärtää, että liiallisella tukemisella ja yrittämisellä vaurioitetaan lasta lisää. (Kalland 2004, 136–137.)

Lapsen edun toteutuminen näkyi kirjoitelmissa myös erilaisten fyysisten toimintojen avulla:

”Lasten perushuolenpito oli huonolla tolalla. Sijoituksen alussa lapset olivat kehityksestä selvästi jäljessä. He eivät syöneet juuri mitään. Äiti tarjosi lapsille aterian korvikkeina herkuja jatkuvasti. Lapset olivat myös hyvin kömpelöitä eikä osanneet juuri mitään ikätasoisia toimintoja. Lasten puheen kehityksessäkin oli selkeää viivästymää. Sijoituksen aikana lasten puheen kehitys eteni ikätasolle. Heidän motorinen toimintakyky kehittyi ikätasolle.” (TT5)

Työntekijän mukaan lasten kehityksen taso selvisi nopeasti perhehoidossa, jossa lasten huollosta vastasi samat aikuiset. Yhdessä lastenlääkärin ja puheterapeutin kanssa vastaanottoperhe teki töitä lasten kehityksen eteen. Yhä useammin sijoitettujen lasten kohdalla vanhempi ei ole pystynyt huolehtimaan edes minimitasolla lapsen tarpeista. Kiintymyssuhdeteoriassa korostetaan nimenomaan lapsen tarpeiden tunnistamisen tärkeyttä. (Kalland 2004, 134–135.)

Myös lapsen ongelmat koulussa voi viitata ongelmiin kotona. Yksi vastaajista kertoi, miten lapsi oli kotona asuessaan paljon poissa kavereiden parissa ja koulun käynnistä, oppimisesta sekä kouluasioiden hoitamisesta oli huolta. Vastaanottoperheessä oli selkeä suunnitelma, miten ongelmakohtiin puututaan.

Sijoituksen aikana ”...opettajan kanssa yhteistyössä aikuiset huolehtivat siitä, että lapsen läksyjen teko sekä tavaroistaan huolehtiminen kontrolloidaan mutta lapsi silti saa opetella itse asiansa hoitamaan ja ottaa niistä vastuuta.” (TT3)

Kirjoitelmista löytyi paljon onnistumisen kokemuksia. Selkeästi lyhytaikaisella perhehoidolla on myönteinen vaikutus sekä sijoitettavaan lapseen että tämän perheeseen.

”...hyväksi juuri tälle lapselle. Lapsi sai tutuissa ja turvallisissa oloissa luoda uuden pohjan elämälleen ja kehittyä oikeaan suuntaan.” (TT3)

”Vanhemmat olivat myös tyytyväisiä sijoitukseen, koska kokivat lapsilla olevan perheessä hyvä olo.” (TT5)

”Lapsi on saanut kokea turvaa, rakkautta ja hyväksyntää ja kykenee nyt myös helpommin luottamaan siihen, että sitä saa myös vastaisuudessa.” (TT3)

”Sijoitus on onnistunut kun ajatellaan lapsen parasta.” (TT1)

Tämä viimeinen aineistosta ottamani sitaatti pitää sisällään kaiken sen, mikä on tärkeää ja mikä pitäisi ehdottomasti huomioida tavoitellessamme lapsen etua. Yksinkertainen lause, mutta pitää sisällään lopulta niin paljon, että sitä on vaikea hahmottaa. Mikä on lapselle parasta ja kenen mielestä? Ja miten sen voi tietää etukäteen?

5 YHTEENVETO JA POHDINTA

Tutkimukseni tavoite oli selvittää lastensuojelun työntekijöiden näkökulmasta, millä tavoin lyhytaikaisessa perhehoidossa voidaan onnistua. Aineistoksi olin saanut kymmenen kirjoitelmaa, joista lähdin asiaa tutkimaan. Selvää on, että kirjoitelmien määrä oli liian vähäinen, jotta olisin voinut saada kattavan ja riittävästi keskenään keskustelevalta aineiston. Kirjoitelmat aineistona ei myöskään ollut järkevin vaihtoehto. Uskon, että olen kuitenkin saanut aineistosta kaiken sen mitä siitä oli mahdollisuus irrottaa. Aihevalintaa pidän edelleen mielenkiintoisena, sillä vastaanottoperhetoiminnassa on paljon hyvää, mutta sitä pitäisi vielä paljon kehittää ja vahvistaa, jotta toiminnasta saataisiin toimiva ja paremmin lapsen tarpeisiin vastaava sijoitusmuoto. Haastattelujen avulla olisin voinut mennä aiheessa pintaa syvemmälle ja esittää jatkokysymyksiä, jolloin uskon, että olisin saavuttanut konkreettisempaa tietoa aiheesta.

Olisi ollut myös mielenkiintoista tutkia vastaanottoperhetoimintaa perhehoitajan näkökulmasta, mitä asioita perhehoitaja olisi nostanut tärkeimmiksi työn onnistumisen kannalta. Aihetta olisi voinut tarkastella myös viranomaisen, asiakkaan ja perhehoitajan mahdollisista näkemyseroista siitä, mikä on onnistunutta vastaanottoperhetoimintaa kenenkin mielestä. Kattavin tieto saadaan, jos tutkitaan palvelua kaikkien toimijoiden näkökulmasta, mutta tässä tutkimuksessa olen keskittynyt pelkästään työntekijän näkökulmaan, koska aloittelevana tutkijana koen, että aiheen tutkiminen yhdestä näkökulmasta on itselleni riittävän haasteellista.

Lastensuojelutyössä onnistumisen mittaaminen ei ole yksinkertaista. Asiakkuus lastensuojelussa voi kestää vuosia, jolloin sekä edistymisen että epäonnistumisen kokemuksien kertyminen on normaalia. Välillä lapsen tilanne voi näyttää hyvältä, kun taas toisinaan voi tulla alamäkiä ja hyvin vaikeitakin aikoja. Perehtyessäni onnistumisen haasteisiin lastensuojelussa ajattelin, että lyhytaikaista sijoitusta olisi kuitenkin helppo arvioida. Sijoitusten keston ei pitäisi olla kovin pitkä, jolloin arviointia sijoituksen onnistumisesta tai epäonnistumisesta olisi helppo tehdä. Näin ei kuitenkaan ollut. Mielestäni tutkimukseeni osallistuneet työntekijät kokivat onnistuneen ja epäonnistuneen termeinä hyvin voimakkaina. Toisaalta ei haluttu kertoa epäonnistumisesta, siitä, että joku sijoitus olisi mennyt pieleen. Lopulta kirjoitelmista löytyi näitä epäonnisia sijoituksia, joista työntekijät löysivät silti onnistumisen kokemuksia. Aiheeni ei selvästikään ollut mustavalkoinen eikä sitä voinut kuvailla joko tai. Kirjoitelmien alussa pohdittiin hyvinkin paljon tutkimukseni vaikeaa aihevalintaa. Olen silti kiitollinen työntekijöille, jotka osallistuisivat tutkimukseeni, sillä he pystyivät esimerkkien ja pohdintojensa avulla vastaamaan tutkimuskysymykseeni ja sitä kautta olen lähestynyt aihettani.

Onnistumisen arvioinnissa voi olla hyötyä työntekijöiden tekemästä dokumentoinnista, jolloin työskentely on johdonmukaista ja tavoitteellista (Morén 1999, 333). Omaa työskentelyä voi olla vaikea lähteä arvioimaan kuukausia tai jopa vuosia taaksepäin, mutta dokumentoinnin avulla arviointia on helpompi tehdä, kun työn tavoitteet on kirjattu ylös ja niiden mahdollinen saavuttaminen on nähtävillä. Tämän päivän sosiaalityön arki on valitettavan kiireistä eikä työaika tunnu riittävän perustyöhön suorittamiseen. Tämän vuoksi dokumentointi saattaa jäädä vähäiseksi eikä sitä pystytä täysin työssä hyödyntämään. Haasteeksi voi muodostua myös työntekijöiden vaihtuvuus, jolloin työntekijälle voi jäädä tärkeää tietoa itselle, jota hän ei ole ehtinyt kirjata mihinkään. Tällaista tietoa kutsutaan hiljaiseksi tiedoksi.

Tutkielmaa tehdessäni olen joutunut pohtimaan, voiko lastensuojelun toimenpiteillä tehdä lapselle vahinkoa kiintymyssuhteen näkökulmasta, kun lapsi sijoitetaan lyhytaikaisesti pois vanhempiensa luota. Lastensuojelulaki määrittää lapsen kiireellisen sijoituksen perustelut hyvin tarkasti ja tällä mielestäni turvataan se, että ketään lasta ei sijoiteta ilman syytä kodin ulkopuolelle. Laki määrittelee muutoinkin hyvin vahvasti lastensuojelutyötä. Tämän vuoksi myös omassa tutkimuksessani lastensuojelulaki näkyy voimakkaasti.

Lastensuojelun kentältä saadun tutkimustiedon odotetaan auttavan sosiaalityöntekijöitä tekemään työnsä vielä paremmin, lapsen etua tavoitellen, jolloin saadaan myös tukea siihen, onko kotiin päin tehtävästä tukityöstä toisinaan jopa haittaa pitkällä aikavälillä lapselle (Pölkki 2004, 276). Aina lapsen paikka ei ole biologisten vanhempien luona, edes vahvasti tuettuna. Sosiaalityöntekijällä tulee olla rohkeus puuttua vaikeisiin tilanteisiin ja pystyä tekemään suuria päätöksiä perheen tulevaisuutta ajatellen. Myös omassa tutkimuksessani selvisi, että toisinaan sijoitukset ovat pitkittyneitä tai perhettä tuetaan liikaa kotiin päin antamalla vanhemmalle mahdollisuus, mutta samalla unohdetaan lapsen etu. Huostaanottopäätös ei kuitenkaan ole lopullinen ja tuolloin voidaan edelleen tukea lapsen vanhempaa muuttumaan niin, että lapsi voi palata takaisin omaan kotiinsa. On kuitenkin väärin, että lapsi joutuu odottamaan väliaikaisessa sijaishuoltopaikassa epätietoisena, kun vanhemmalle annetaan mahdollisuus toisensa jälkeen. Lapsen paikka ei pitkäaikaisesti ole vastaanottoperheessä, vaikka hänellä olisi siellä turvallinen ja hyvä olla. Lapsella tulee olla oikeus pysyvään paikkaan ja pysyviin ihmissuhteisiin sekä tietoisuuteen omasta tulevaisuudestaan.

Sijaishuollon keskeiset kysymykset liittyvät teorioihin varhaisten kiintymyssuhteiden ja hoivan merkityksestä myöhemmälle kehitykselle. Eri maiden välillä on suuria eroja sijaishuollon järjestämisen muodoissa. Suomessa lapsen sijoittaminen perheeseen on muita Pohjoismaita vähäisempää. Tämä

johtuu osaltaan siitä, että suomalaislasten ongelmien annetaan kasvaa usein suuriksi ennen huostaanottoa ja sijoitusta kodin ulkopuolelle. (Pölkki 2004, 295–296.) Valitettavasti myös lyhytaikaisissa sijoituksissa perhehoidon käyttö on mielestäni liian vähäistä Suomessa, vaikka lastensuojelulaki edellyttääkin käytettävän perhehoidon ensisijaisuutta (LSL 2007/417, 50§). Sijaishuollon keskeinen kysymys on sijoituksen oikea ajankohta. Merkki lastensuojelun tehtävän onnistumisesta on varhainen ja määrätietoinen, lapsen oman kodin korvaava ja vakauteen pyrkivä sijoitus, oli se sitten lyhyt- tai pitkäaikaista. (Pölkki 2004, 296.)

Kuten aiemmin mainitsin, Suomessa lasten ja perheiden ongelmien annetaan kasvaa liian suuriksi, ennen kuin lastensuojelun pakkotoimiin, eli lapsen sijoittamiseen aletaan. On tietenkin hyvä, että perhettä tuetaan avohuollon sijoituksin riittävästi, mutta toteutuuko lapsen etu, jos hänen silmin ei perheen tilanne ole muuttunut pitkään aikaan parempaan? Pitkittyneessä tilanteessa ongelmat ovat suurentuneet ja lapsi joudutaan mahdollisesti sijoittamaan laitoshoitoon. Tuolloin ei enää toimita lapsen edun mukaisesti. Juuri tämä on mielestäni ongelma Suomessa. Vaikeisiin tilanteisiin ei puututa sijoittamalla lapsi ajoissa vaan lapselle tehdään enemmän haittaa kuin hyötyä annettaessa lapsen asua kotonaan, huonoissa kasvuolosuhteissa. Lapsen edun näkökulmasta riittävän aikainen puuttuminen ja sitä kautta perheeseen sijoittaminen tukee lapsen selviytymistä ja hänelle pystytään mahdollistamaan paremmin kokemus turvallisesta kiintymyssuhteesta. Tutkimuksissa on paneuduttu liian vähän sijoitettujen lasten yksilöllisiin kokemuksiin ja heidän näkökulmaansa omasta elämästään (Pölkki 2004, 299).

Selkeästi tutkielmassani tulee esiin, että perhehoito on lapselle laitoshoidoa parempi vaihtoehto. Kiintymyssuhdeteoria oli vahvasti mukana tutkimukseeni osallistuneilla työntekijöillä ja teoria myös tukee perhehoidon paremmuutta. Tähän vaikuttaa perhehoidon kodinomaisuus, läheisemmät ihmissuhteet, parempi mahdollisuus uusiin kiintymyssuhteisiin ja korjaavien kokemusten tarjoaminen helpommin kiintymyssuhdehäiriöiselle lapselle. Voidaankin sanoa, että sijoitettujen lasten selviytymistä vahvistaa perhehoitoon sijoittaminen. Tutkimustulokseni perhehoidon ensisijaisuudesta on samassa linjassa aiempien tutkimusten kanssa, joita olen avannut luvussa 3.5.

Pelkkä vastaanottoperhe tai lyhytaikainen sijoitus perhehoitoon ei silti ole riittävää. Lastensuojelun lapset ovat traumatisoituneita ja lasta sijoitettaessa ei ole kyse pelkästä pikkuongelmasta. On todella hienoa, että yhteiskunnastamme löytyy perheitä, jotka ovat valmiita tekemään tärkeää tukityötä ja avaamaan kotinsa ovet sijoitettavien lasten ja heidän vanhempiansa lisäksi myös viranomaisille. Täytyy kuitenkin muistaa, että pelkällä halulla auttaa ei päästä pitkälle. Vaikka vastaanottoperheeltä ei

vaaditakaan ammatillista koulutusta, tulee heillä kuitenkin olla selkeä kuva siitä, mitä vastaanotto-perheenä toimimiseen kuuluu ja minkälaista työ oikeasti on. Vastaanottoperhetoiminta tarvitsee hyvin vahvan tuen viranomaisilta ja tärkeään rooliin nousee myös lapsen edun toteutumisen seuranta.

Jos Suomessa ei pystytä muuttamaan lastensuojelun toimia niin, että lapset sijoitettaisiin kodeistaan aiemmassa vaiheessa, jolloin ongelmat eivät olisi niin kriisiytyneitä, toivon, että perhehoitajiin panostettaisiin enemmän. Tuolloin kallista laitoshoidoa voidaan vähentää valtakunnallisesti, mutta samalla koulutettaisiin ja kehitettäisiin perhehoitojärjestelmää vahvemmaksi ja ammatillisemmaksi. Tällä tavoin voidaan myös turvata lapsen sijoittaminen edun mukaisesti perhehoitoon. Laitoshoidon vahvuudet voidaan mielestäni kouluttamalla siirtää myös perhehoidon vahvuuksiksi. Tämä kuitenkin vaatii riittävää tukea ja työpanosta perhehoitajille, sillä lastensuojelussa joudutaan käyttämään välillä pakkotoimia ja asiakastapaukset voivat olla hyvinkin vaikeita. Lastensuojelutyö vaatii sosiaalityöntekijöiltä suurta ammattitaitoa ja ymmärrystä auttaa asiakasta, vaikka asiakas itse ei aina näekään avun olevan tarpeellista. Työn vaativuuden vuoksi myös perhehoitajilta tulee mielestäni vaatia omalta osaltaan ammattitaitoa lastensuojelulapsia kohtaan sekä ymmärrystä heidän vanhempia kohtaan perheen kriisitilanteessa.

Suomessa on valtakunnallisesti käytössä PRIDE-valmennus, jolla uudet perhehoitajat ennakkovalmennetaan sijaisvanhemmiksi. Lyhytaikaisessa perhehoidossa perheeltä vaaditaan erilaista tietämystä ja taitoa toimia sijoitettavien lasten ja heidän perheidensä kanssa. Pelastakaa Lapset ry on kehittänyt lyhytaikaiseen perhehoitoon sopivan ryhmävalmennuksen PRIDE-valmennuksen pohjalta, jossa kiintymyssuhdeteoria ja lapsen traumatisoituminen olivat avainasemassa. Olen avannut tätä valmennusta omassa tutkimuksessani luvussa 2.2 lyhytaikainen perhehoito. Mielestäni myös tämä ryhmävalmennus pitäisi tulla pakolliseksi kaikille lyhytaikaisessa perhehoidossa toimiville perheille. Jos on tehty toimiva malli, jolla antaa eväitä vaativaan työhön, niin miten saada valmennus markkinoitua kunnille käyttöön otettavaksi? Valmennuksen hinta ei varmastikaan ole suuri eikä juurikaan vaikuttaisi perhehoidon kuluihin kun verrataan perhehoidon ja laitoshoidon vuorokausihintojen eroja.

Mielestäni vastaanottoperhetoimintaa ja lyhytaikaista perhehoitoa on hyvä tutkia enemmän. Pelkkä tieto perhehoidon vahvuuksista laitoshoidon verrattessa ei riitä kertomaan koko totuutta. Kunnilla on vastuu valvoa yksityisten laitosten toimintaa, mutta samalla tavalla kunnilla on vastuu valvoa lyhytaikaisia perhehoitajia. Tuen muotoja on kunnissa erilaisia ja toisissa kunnissa toiminta on jo kehittyneempää. Epäonnistumisista voidaan oppia ja tukimuotoja parantaa, mutta resurssit kunnilla tulee olla kohdillaan, jotta toiminnasta saadaan onnistunutta ja lapsen etu toteutuu.

LÄHTEET

Alasuutari, Pertti (2005) Yhteiskuntatutkimuksen etiikasta. Teoksessa Pekka Räsänen, Anu-Hanna Anttila & Harri Melin (toim.) Tutkimus menetelmien pyörteissä. Jyväskylä: PS-kustannus, 15–28.

Andersson, Gunvor & Aronsson, Karin (red.) & Hessle, Sven & Hollander, Anna & Lundström, Tommy (2001) Livsdramer, kunskaper och barnets röst. Teoksessa Gunvor Andersson & Karin Aronsson (red.) & Sven Hessle & Anna Hollander & Tommy Lundström Haverier i social barnavård. Fem fallstudier. Stockholm: Gothia, 198–219.

Bardy, Marjatta (2013) Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 49–78.

Bardy, Marjatta (2001) Pikkulapsen sijoitus oman kodin ulkopuolelle- Syrjäytymisen ja liittymisen risteyskohta. Teoksessa Irmeli Järventie & Hannele Sauli (toim.) Eriarvoinen lapsuus. Helsinki: WSOY, 47–81.

Bardy, Marjatta (1989) Uhkat, uhrin ja arjen sankarit. Lastensuojelu tutkimuksen valossa. Helsinki: Sosiaalihuollon julkaisuja 2.

Bardy, Marjatta (2013) Vaativa vauvaperhetyö. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 209–221.

Bardy, Marjatta & Heino, Tarja (2013) Katsaus lastensuojelun toimintaympäristöihin: paniikista toivoon ja näköalat auki. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 13–42.

Berg, Kristiina (2008) Äitiys kulttuurisina odotuksina. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 48/2008. Helsinki: Väestöliitto.

Dozier, Mary & Lindhiem, Oliver (2011) This is my Child: Differences Among Foster Parents in Commitment to Their Young Children. *Child Maltreatment* Vol 16 (4), 338–345.

Eronen, Tuija (2013) Viisi vuotta huostaanotosta. Seurantatutkimus huostaanotettujen lasten institutionaalisista poluista. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, raportti 4/2013. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Eskola, Lari & Suoranta, Juha (toim.) (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Eskola, Marjatta (2003) Aina voi tehdä toisin. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) Sosiaalisen vaihtuvat vastuut. Jyväskylä: PS-kustannus, 108–127.

Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino (2012) Lastensuojelun sosiaalityö muutoksessa. Teoksessa Markku Jahnukainen (toim.) Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa. Tampere: Vastapaino, 153–179.

Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino & Törrönen, Maritta (2006) Kohti lapsisensitiivistä sosiaalityötä. Teoksessa Hannele Forsberg, Aino Ritala-Koskinen & Maritta Törrönen (toim.) Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleen arviointia. Jyväskylä: PS-kustannus, 5–18.

Healy, Karen (2000) Social Work Practices. Contemporary Perspectives on Change. London: Sage Publications.

Heino, Tarja (2013) Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 84–107.

Heino, Tarja (2011) Sosiaalisesti kestävä kehitys sukupolvinäkökulmasta. Teoksessa Anneli Pohjola & Riitta Särkelä (toim.) Sosiaalisesti kestävä kehitys. Helsinki: Suomen sosiaali- ja terveys ry, 225–248.

Heino, Tarja & Kaatra, Anne & Korhonen, Liisa & Possauner, Monika & Vuorio, Juha-Pekka (2005) Läheisneuvonpidon ja sosiaalityön kriittinen kohta: lapsi. Teoksessa Mirja Satka, Synnöve Karvinen-Niinikoski, Marianne Nylund & Susanna Hoikkala (toim.) Sosiaalityön käytäntötutkimus. Helsinki: Palmenia-kustannus, 279–303.

Heino, Tarja & Pösö, Tarja (2003) Tilastot ja tarinat lastensuojelun tietolähteinä. Yhteiskuntapoliittikka 68, 2003:6, 584–596.

<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100156/036heino.pdf?sequence=1> Viitattu 1.9.2016

Heinonen, Hanna & Sinko, Päivi (2013) Sosiaalityöntekijät lastensuojeluprosessia johtamassa. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 121–132.

Heinonen, Hanna & Väisänen, Antti & Hipp, Tiia (2012) Miten lastensuojelun kustannukset kertyvät? Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

http://www.lskl.fi/files/1518/Miten_lastensuojelun_kustannukset_kertyvat.pdf. Viitattu 6.10.2015

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2008) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hughes, Daniel A. (2006) Tie traumasta tervehtymiseen. Suom. Liisa Ritanen ja Riitta Juko. Tampere: PT-Kustannus.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Raitakari, Suvi (2003) Sosiaalityötä ”menestystarinoiden” tuolla puolella? Teoksessa Mirja Satka, Anneli Pohjola & Marketta Rajavaara (toim.) Sosiaalityö ja vaikuttaminen. Helsinki: Minerva Kustannus, 149–170.

Juhila Kirsi (2006) Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.

Juhila, Kirsi (2009) Sosiaalityön selontekovelvollisuus. Janus 17 (4), 296–312.

<http://ojs.tsv.fi/index.php/janus/article/view/50532/15297> Viitattu 28.10.2016

Kalland, Mirjam (2001) Kiintymyssuhdeteorian kliininen merkitys: soveltaminen erityistilanteissa. Teoksessa Jari Sinkkonen & Mirjam Kalland (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: WSOY, 198–233.

Kalland, Mirjam (2004) Vauvan ja lapsen kehityksellisten tarpeiden huomioiminen lastensuojelussa. Teoksessa Annamajja Puonti, Tuula Saarnio & Anne Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 119–139.

Kalland, Mirjam & Sinkkonen, Jari (2001) Finnish Children in Foster Care: Evaluating the Break-down of Long-Term Placements. *Child Welfare* 80 (5), 513–527.

Kananoja, Aulikki (2012) Lisää avoimuutta lastensuojeluun. Nuorten syrjäytymisen ehkäisy on yhteinen tehtävä. *Perhehoito* 4, 18–19.

<http://www.perhehoitoliitto.fi/files/82/kananoja.pdf> Viitattu 24.11.2016

Kataja, Kati & Ristikari, Tiina & Paananen, Reija & Heino, Tarja & Gissler, Mika (2014) Hyvinvointiongelmien ylisukupolviset jatkumot kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten elämässä. *Yhteiskuntapolitiikka* 79 (2014):1, 38–54.

<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/114814/kataja.pdf?sequence=2> Viitattu 21.11.2016.

Kestilä, Sointu (2016) Nuoreksi aikuiseksi epävakaassa kasvuympäristössä. Nuorten kokemuksia arjessa selviytymisestä ja kasvuolosuhteista lastensuojelulapsena. Oulu: Oulun yliopisto.

<http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789526211961.pdf> Viitattu 20.11.2016

Kestilä, Laura & Paananen, Reija & Väisänen, Antti & Muuri, Anu & Merikukka, Marko & Heino, Tarja & Gissler, Mika (2012) Kodin ulkopuolelle sijoittamisen riskitekijät. Rekisteripohjainen seuranta tutkimus Suomessa vuonna 1987 syntyneistä. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (2012):1, 34–52.

<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110595/kestila%20C3%A4.pdf?sequence=1> Viitattu 21.11.2016.

Ketola, Jari (2008) Perhehoito ennen ja nyt. Teoksessa Jari Ketola (toim.) Sijoita perheeseen - perhehoito inhimillisenä ja taloudellisenä vaihtoehtona. Jyväskylä: PS-kustannus, 15–26.

Känkänen, Päivi & Laaksonen, Sari (2006) Selvitys sijaishuollon ja jälkihuollon nykytilasta ja kehittämistarpeista. Lastensuojelun kehittämisohjelma.

https://www.thl.fi/documents/647345/1832874/Loppuraportti_Selvitys+sijaishuollon+ja+j%C3%A4lkihuollon+nykytilasta+ja+kehitt%C3%A4mistarpeista_2006.pdf/65384afe-1b57-4e93-a1e6-ccdca5eafdd Viitattu 13.4.2017

Kääriäinen, Aino (2006) Lapset sosiaalityön asiakasdokumenteissa. Teoksessa Hannele Forsberg, Aino Ritala-Koskinen & Maritta Törrönen (toim.) Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleen arviointia. Jyväskylä: PS-kustannus, 45–67.

Lastensuojelu 2015. Tilastoraportti. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131625/Tr20_16.pdf?sequence=4 Viitattu 25.4.2017

Lastensuojelun käsikirja 2016a. Huostaanottotarpeen arviointi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto/huostaanottotarpeen-arviointi> Viitattu 23.11.2016

Lastensuojelun käsikirja 2016b. Perhehoitajana toimiminen. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/perhehoito/perhehoitajana-toimiminen>

Viitattu 27.10.2016

Lastensuojelun käsikirja 2016c. Sijaishuollon kustannukset. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-kustannukset> Viitattu 27.10.2016

LSKL (2004) Valtakunnalliset sijaishuollon laatuksiteerit. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 18. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Mantila, Ritva & Mikkonen, Marjo & Väinölä, LeenaMaaria (toim.) (2008) Onnistuneen sijoituksen siltaa rakentamassa. Lastensuojelun perhehoidon työkirja. Savion Kirjapaino: Helsingin kaupungin sosiaalivirasto.

Miettinen, Taina (2000) Sosiaalityön raportointi: sosiaalityöstä kunnallisille päätöksentekijöille tuotettu tieto ja sen käyttö: kohti vuorovaikutteista raportointia. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Miettinen, Ville (2015) Kiireellisen sijoituksen lakimuutos ihmetyttää. Kuntalehti 11/15.

<http://kuntalehti.fi/kuntautiset/sote/kiireellisen-sijoituksen-lakimuutos-ihmetyttaa/>

Viitattu

13.12.2015

Morén, Stefan (1999) Documentationens roll in socialt arbete. Perspektiv och utvecklingsmöjligheter. Socialvetenskaplig tidskrift 4/99, 329–342.

<http://svt.forsa.nu/Documents/Forsa/Documents/Socialvetenskaplig%20tidskrift/Artiklar/1999/Documentationens%20roll%20i%20socialt%20arbete%20av%20Stefan%20Mor%C3%A9n.PDF> Viitattu 14.8.2016

Narikka, Jouko (2004) Palvelujen järjestäminen, hallinto, ohjaus ja rahoitus. Teoksessa Annamaija Puonti, Tuula Saarnio & Anne Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 21–60.

Niemelä, Eija (2005) Suunnitelmat lastensuojelun laatua tukemassa. Teoksessa Sari Laaksonen & Martti Kemppainen (toim.) Oljista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto, 45–56.

Pajulo, Marjukka (2004) Vauvan tunnetila ja sen säätely – Äidin reflektiivinen kyky ja sen merkitys turvallisessa kiintymyssuhteessa. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim 2004;120(21), 2543–2548.

<http://www.ebm-guidelines.com/xmedia/duo/duo94604.pdf> Viitattu 27.10.2016

Pohjola, Anneli (2011) Rakenteellisen sosiaalityön aika. Teoksessa Anneli Pohjola & Riitta Särkelä (toim.) Sosiaalisesti kestävä kehitys. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, 207–224.

Pohjola, Anneli (2012) Moniulotteinen vaikuttavuus. Teoksessa Anneli Pohjola, Tarja Kemppainen & Sanna Väyrynen (toim.) Sosiaalityön vaikuttavuus. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 9–15.

Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma (2011) Valtioneuvoston kanslia 22.6.2011. www.vn.fi Viitattu 14.8.2016

Pölkki, Pirjo (2004) Lastensuojelutyön tutkimus- ja kehittämistoiminta. Teoksessa Annamaija Puonti, Tuula Saarnio & Anne Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 270–319.

Pösö, Tarja (2010) Havaintoja suomalaisen lastensuojelun institutionaalisisesta rajasta. Janus 18 (4), 324–336.

Pösö, Tarja (2004) Kasvatustyö sijaishuollossa. Teoksessa Annamaija Puonti, Tuula Saarnio & Anne Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 202–213.

Raitakari, Suvi (2002) Sosiaalityön marginaalistasus. Asiakkuus ja asiantuntijuus modernin ja post-modernin tulkintakehyksessä. Teoksessa Kirsi Juhila, Hannele Forsberg & Irene Roivainen (toim.) Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 44–62.

Raunio, Kyösti (2009) Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus.

Raunio, Kyösti (2003) Sosiaalityö murroksessa. Helsinki: Gaudeamus.

Raunio, Kyösti (2010) Onko näyttöön perustuvalla käytännöllä tulevaisuutta sosiaalipalveluissa? Janus vol. 18 (4), 397–395.

<http://ojs.tsv.fi/index.php/janus/article/view/50587/15328> Viitattu 30.10.2016

Ritala–Koskinen, Aino (2003) Onnistumisia lastensuojelussa. Teoksessa Mirja Satka, Anneli Pohjola & Marketta Rajavaara (toim.) Sosiaalityö ja vaikuttaminen. Helsinki: Minerva, 103–124.

Rosenwald, Mitchell & Bronstein, Laura (2008) Foster Parents Speak: Preferred Characteristics of Foster Children and Experiences in the Role of Foster Parent. Journal of Family Social Work Vol. 11 (3), 287–302.

Rousu, Sirkka (2007) Lastensuojelun tuloksellisuuden arviointi organisaatiossa. Näkymätön tuloksellisuus näkyväksi. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Rousu, Sirkka & Holma, Tupu (2004) Lastensuojelupalvelujen onnistumisen arviointi. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Räty, Tapio (2004) Oikeusturvatekijät lastensuojelussa. Teoksessa Annamaija Puonti, Tuula Saarnio & Anne Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 85–104.

Saastamoinen, Kati (2010) Lapsen asema sijaishuollossa - käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita.

Sauro, Seppo (2008) Laitokset apuun sijaishuollon rakennemuutokseen. Sosiaaliturva 6–7/08, 17. <http://docplayer.fi/2317735-Tahtihetki-sosiaalialan-tyossa-sosiaalialan-riippumaton-ammatti-lehti.html> Viitattu 27.10.2016

Sinkkonen, Jari (2015) Lapsen kiintymyssuhteet tavanomaisissa ja poikkeavissa olosuhteissa. Teoksessa Jari Sinkkonen & Kaisa Tervonen-Arnkil (toim.) Lapsi uusissa oloissa. Helsinki: Duodecim, 23–39.

Sinkkonen, Jari & Kalland, Mirjam (2001) Johdanto teoksessa Jari Sinkkonen & Mirjam Kalland, (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: WSOY, 7-9.

Sosiaalihuoltolaki soveltamisopas (2015)

<http://stm.fi/documents/1271139/1352015/Sosiaalihuoltolain+soveltamisopas.pdf/cb12a5c4-9bfa-4983-adf6-94ca18815f1b>. Viitattu 2.4.2016

Syrjälä, Leena (2010) Elämäkerrat ja tarinat tutkimuksessa. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 247–261.

Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.thl.fi/fi/web/tiedonhallinta-sosiaali-ja-terveysalalla/tietojarjestelmapalvelut/sosiaalihuollon-tiedonhallinta>. Viitattu 5.9.2016

Toom, Auli & Onnismaa, Jussi (2008) Johdanto. Teoksessa Auli Toom, Jussi Onnismaa & Anneli Kajanto (toim.) Hiljainen tieto. Tietämistä, toimimista, taitavuutta. Helsinki: Kansanvalistusseura, 9–30.

Trevarthen, Colwyn, & Aitken, Kenneth J. (2001) Infant intersubjectivity: research, theory and clinical applications. *Journal of child psychology and psychiatry* (42), 3–48.

<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1469-7610.00701/epdf> Viitattu 31.1.2015

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Upanne, Mauri (2004) Lapsen edun ja oikeuden valvonta. Teoksessa Annamajaja Puonti, Tuula Saarnio & Anne Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 341–345.

Vaattovaara, Virpi & Maula, Raija (2010) "Ettei joudu silleen yllättäen vaan johonkin." Lyhytaikainen perhehoito osana lastensuojelun avo- ja sijaishuoltoa. Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja n:o 14. As Reusner.

Valkonen, Leena (1995) Kuka on minun vanhempani? Perhehoitonoorten vanhempisuhteet. Tutkimuksia 52. Helsinki: Stakes.

Valokivi, Heli (2002) Toimiva asiakkuus. Kriminaalihuollon palveluohjauskokeilu naisasiakkaiden kertomana. Teoksessa Kirsi Juhila, Hannele Forsberg & Irene Roivainen (toim.) Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 164–187.

Vario, Pipsa & Barkman, Johanna & Kiili, Johanna & Nikkanen, Marko & Oranen, Mikko & Tervo, Jaana (2012) ”Suojele unelmia, vaali toivoa”. Nuorten suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi. Jyväskylä: Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2012:6.

Vähämaa, Pirjo (2008) Tavallisuutta epätavallisissa olosuhteissa. Lastensuojelun perhesijoituksen onnistuminen sosiaalityön kokemustietona. Sosiaalityön erikoistumiskoulutukseen kuuluva lisensiaatintutkimus, lapsi- ja nuorisotyö. Tampereen yliopisto.

Wilson, Kate, Sinclair, Ian, Taylor Claire, Pithouse, Andrew & Sellick Clive (2004) Fostering success. An exploration of the research literature in foster care. Social Care Institute for Excellence.
<http://www.scie.org.uk/publications/knowledgereviews/kr05.pdf> Viitattu 15.11.2016

Wilson, Leslie & Conroy, James (1999) Satisfaction of children in out-of-home care. Teoksessa Kathy Barbell & Lois Wright (toim.) Foster Care in the Next Century. New Jersey: The Child Welfare League of America, 51–68.

Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto, Aineistohallinnon käsikirja.
<http://www.fsd.uta.fi/aineistonhallinta/fi/> Viitattu 4.4.2016.

Yliruka, Laura (2000) Sosiaalityön itsearviointi ja hiljainen tieto. Työpapereita 2/2000. Helsinki: Stakes.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301.

Ohjeita kirjoitelmien tekoon

Liite 1

Muistele onnistunutta sijoitusta vastaanottoperheeseen ja kirjoita vapaasti miksi kyseinen sijoitus on mielestäsi onnistunut?

Muistele epäonnistunutta sijoitusta vastaanottoperheeseen ja kirjoita vapaasti miksi kyseinen sijoitus on mielestäsi epäonnistunut?

Suostumus tietojen käyttöön tutkimuksessa

Liite 2

Annan suostumukseni kirjoitelmieni käyttämiseen tutkimusta varten, joka käsittelee työntekijän näkökulmasta katsottuna onnistunutta vastaanottoperhesijoitusta. Tutkimuksen tekijänä toimii Katja Levo, joka tekee pro gradu-tutkielmaa Tampereen yliopiston sosiaalityön tutkinto-ohjelmaan, Porin yksikössä.

Tutkimusraportissa ei tule esiin haastateltavan henkilöllisyys tai muita tunnistettavia tietoja. Kirjoitelmia ei luovuteta ulkopuoliseen käyttöön. Kirjoitelmista on lupa käyttää anonymisoituja osioita pro gradu -raportissa tutkimuksen tuloksia ja aineistoja esiteltäessä.

Aika ja paikka

Allekirjoitus ja nimenselvennys

Yhteystiedot: Katja

XXXXX

Hyvä vastaanottoperheiden parissa työskentelevä sosiaalialan ammattilainen!

Olen sosiaalityön opiskelija Tampereen yliopiston Porin yksiköstä ja teen pro gradu –tutkielmaa vastaanottoperhetoiminnasta lastensuojelun työntekijöiden kuvaamana.

Kiireen keskellä toivon, että voit lastensuojelun ammattilaisena pysähtyä oman työsi äärelle ja läpikäydä niitä asiakastapauksia, joissa vastaanottoperhetoiminta on ollut onnistunutta. Välillä on hyvä pohtia myös niitä tapauksia, joissa vastaanottoperhetoiminta on syystä tai toisesta epäonnistunut.

Tutkimus toteutetaan kirjoitelmien avulla, joita kerään vastaanottoperheiden parissa työskenteleviltä. Jokainen tutkimukseen osallistuja kirjoittaa omin sanoin yhden kirjoitelman sekä onnistuneesta että epäonnistuneesta sijoituksesta vastaanottoperheeseen.

Kirjoitelmia ja niistä saatavia tietoja käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti ja niitä käytetään vain tähän tutkimukseen. Tietoja ei luovuteta ulkopuolisille. Osallistumisesi on vapaaehtoista. Tutkimuksen tulokset raportoidaan niin, että niistä ei ole tunnistettavissa vastaaja eikä kirjoitelmissa esiintyvät asiakkaat.

Kiitos, että osallistut tutkimukseeni,

Katja Levo

Yhteystiedot: Katja Levo

Ohjaava opettaja: yliopistonlehtori Lasse Rautniemi